

LEV!COVINY

ZPRAVODAJ STRANY LEVICE

ZVLÁŠTNÍ EKOSOCIALISTICKÉ ČÍSLO

LÉTO 2026

Foto: Unsplash

**LEVICE BEZ OBSAHU NIKOMU NEPO-
MŮŽE. O ekosocialismu jako odpo-
vědi na ideologickou krizi české le-
vice (str. 4)**

**S KOHEI SAITEM O NERŮSTU, MAR-
XOVI A EKOSOCIALISMU a možnos-
tech systémových změn (str. 17)**

Z OBSAHU:

- Zdeněk Beil o polykrizi a sociálně citlivé transformaci (str. 7)
- Antonín Hořčica o přístupech levice k ekologii (str. 10)
- Petra Valeš Jelínková o klimatické spravedlnosti a spravedlivé transformaci (str. 20)
- Hana Polanská-Turečková o ekoso- cialismu v kultuře (str. 23)

Úvodní slovo

Vážené čtenářstvo,

do rukou se vám dostává zvláštní číslo Levicovin, které jsme se rozhodli věnovat jednomu tématu do hloubky: demokratickému nerůstovému ekosocialismu. Není to náhodná volba. Polykrize, kterou dnes prochází svět i Česko, ukazuje, že levice potřebuje pozitivní vizi, nejen kritiku toho, co je špatně.

Číslo otevírá text Antonína Hořčici *Česká levice hledá svůj obsah: ekosocialismus jako odpověď* (str. 4), adaptovaný z Deníku Referendum, který se zamýšlí nad ideologickou krizí české levice.

V další části najdete text Zdeňka Beila *Polykrize a sociálně citlivá transformace* (str. 7) doplněný jeho představou o *Klimatická změně a české krajině* (str. 8). Patrik Vágner přispívá krátkou glosou *Člověk jako součást přírody* (str. 9).

V dalším svém textu *Přístupy levice k ekologii: cesta k demokratickému nerůstovému ekosocialismu* (str. 10) se Antonín Hořčica věnuje mapování levicových odpovědí na ekologickou krizi, na což navazuje *Politický kompas ekosocialistických přístupů* (str. 13), který spolu s Jakubem Višňákem zpracoval jako metodologii mapující politické subjekty na osách růstu a systémové změny.

Přinášíme také rozhovor s Kohei Saitem, japonským teoretikem nerůstového komunismu, vedený u příležitosti mezinárodní nerůstové konference v Záhřebu (str. 17).

Petra Valeš Jelínková píše o *Klimatické spravedlnosti a spravedlivé transformaci* (str. 20). Hana Polanská-Turečková se věnuje textu *Ekosocialismus v kultuře a umění* (str. 23).

Demokratický nerůstový ekosocialismus, jak ho představuje toto číslo, není jedinou odpovědí, kterou levice na ekologickou krizi ve světě nabízí: v textu *Zprávy ze světa ekosocialismu neboli Jeden cíl, různá řešení* (str. 26) proto přinášíme i kritiku nerůstu od amerického geografa Matta Hubera, reportáž ze setkání ekosocialistů v Bruselu a informaci o chystané konferenci v Austrálii.

Číslo obsahuje shrnutí debaty, kde *Levice a Budoucnost hledaly společnou řeč o ekosocialismu* (str. 28), které doplňuje *Ekosocialistická knihovna* (str. 29) s doporučenou literaturou a přehled organizací *Ekosocialismus ve světě a v ČR* (str. 30). Na závěr je uvedena pozvánka na schůzku k připravovanému ustavení ekosocialistické pracovní skupiny v pondělí 21. 9. 2026.

Věříme, že vám tyto texty pomohou lépe se orientovat v tématu, které bude pro budoucnost levice stále důležitější.

Redakční rada Levicovin

10. srpna 2026

Obsah čísla

Úvodní slovo	2
Obsah čísla.....	3
Medalionky autorů tohoto čísla	3
Levice bez obsahu nikomu nepomůže. Ekosocialismus je ta správná cesta (ANTONÍN HOŘČICA).....	4
Polykrize a sociálně citlivá transformace (ZDENĚK BEIL)	7
Klimatická změna a česká krajina (ZDENĚK BEIL).....	8
Člověk jako součást přírody (PATRIK VÁGNER)	9
Přístupy levice k ekologii: cesta k demokratickému nerůstovému ekosocialismu (ANTONÍN HOŘČICA)	10
Politický kompas ekosocialistických přístupů (ANTONÍN HOŘČICA, JAKUB VIŠŇÁK)	13
S Kohei Saitem o nerůstu, Marxovi a ekosocialismu	17
Klimatická spravedlnost a spravedlivá transformace (PETRA VALEŠ JELÍNKOVÁ).....	20
Ekosocialismus v kultuře a umění (HANA POLANSKÁ-TUREČKOVÁ)	23
Zprávy ze světa ekosocialismu neboli Jeden cíl, různá řešení	26
Levice a Budoucnost hledaly společnou řeč o ekosocialismu	28
Ekosocialistická knihovna	29
Ekosocialismus ve světě a v ČR.....	30
Pozvánka na ustavující setkání ekosocialistické pracovní skupiny	32
Příhláška do Levice	32

Medalionky autorů tohoto čísla

Zdeněk Beil, vystudoval geodezii a kartografii na VUT v Brně. V devadesátých letech byl starostou obce Dolany u Olomouce, později spoluzaložil Unii neziskových organizací Olomouckého kraje a alternativní waldorfskou školu v Olomouci.

Patrik Vágner žije v Náchodě, vystudoval obor prodavač, dálkově si doplnil maturitu, přes dvacet let pracoval v textilní firmě. Zajímá se o levicovou filosofii a literaturu beatníků, ve volném čase hraje šachy.

Hana Polanská-Turečková je tanečnice, choreografka a vědkyně, bývalá sólistka baletu Národního divadla Praha. Dnes se věnuje výzkumu vlivu tance na kognitivní schopnosti a neurodegenerativní onemocnění.

Petra Valeš Jelínková je překladatelka a tlumočnice, spolupředsedkyně hnutí Budoucnost od jeho založení, dříve členka hnutí Limity jsme my. Hlásí se k ekofeminismu.

Jakub Višňák je fyzikální chemik, působil na Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského Akademie věd, zabývá se kvantovou chemií a kvantovými počítači. Je spoluautorem politického kompasu v tomto čísle.

Antonín Hořčica žije v Českých Budějovicích, vystudoval potravinářskou chemii na VŠCHT Praha a regionální ekonomii na Jihočeské univerzitě, kde se zabývá udržitelným rozvojem. Publikuje články o levici, ekologii a systémových alternativách. V roce 2023 se na nerůstové konferenci setkal s Kohei Saitem.

Levice bez obsahu nikomu nepomůže. Ekosocialismus je ta správná cesta

ANTONÍN HOŘČICA

Upravená verze textu vyšla v [Deníku Referendum](#) pod názvem „Česká levice hledá sama sebe. Bez obsahu ale budoucnost nenajde“. Zde publikujeme autorskou verzi upravenou pro Levicoviny, včetně pasáží, které redakce DR vypustila. Česká levice prochází krizí identity: fragmentace, ideologická zmatenost, spojenectví s nacionalisty a neschopnost nabídnout přesvědčivou alternativu. Cesta ven nevede přes nostalgii ani přes taktická spojenectví s pravicí a nacionalisty, ale přes ekosocialismus jako pozitivní program, postavený na třech pilířích: demokracii zdola, ekologické udržitelnosti a důsledném internacionalismu. V době prohlubujících se sociální nerovností, klimatické krize a přestavby nejen evropské bezpečnostní architektury by levice měla mít co říct. A přesto v českém politickém prostoru téměř jako by neexistovala. Sjezd KSČM na konci května 2026 to ilustroval výmluvně: nové vedení, ale stejný kurz, žádná skutečná programová obnova. [Jiří Dolejš to výstižně pojmenoval](#) jako pohřeb zaživa. Problém ale nesouvisí jen s jedním sjezdem. Je hlubší a systémový.

Foto: Levice

Pojmový chaos levice

V posledních týdnech se na sociálních sítích rozhořela debata o tom, kdo vlastně představuje českou levičnici. Obraz, který z ní vzniká, je přinejmenším rozporuplný.

Zelení jsou označováni za jedinou skutečně levicovou parlamentní stranu, přestože se do parlamentu dostali na kandidátce Pirátů, které část komentátorů za levičnici také považuje, a to navzdory jejich účasti ve Fialově neoliberální vládě.

Nová sociální demokracie je některými považována za naději levice ještě před tím, než vůbec vznikla, aniž by naznačila, kudy a s kým chce jít. Zatím se zdá více zahleděná do návratu k minulým úspěchům a vlastního budování než otevřená dialogu s ostatními.

KSČM si nárokuje monopol radikální levice a deklaruje zájem sjednocovat, ovšem výběrově: se Stačiloi, se SOCDEM, případně s ČSSD, zkrátka s každým, kdo se nabídne, včetně nacionalistických a krajně pravicových subjektů. Prostě, vedoucí úloha strany v duchu teorie podkovy.

Část debaty pak levoprávní dělení jako takové zpochybňuje. Progresivní směry jako Volt nebo Kruh se levičnicí raději nenazývají, a podobně opatrný přístup volí i Budoucnost. A strana Levice, která se k radikální levičnici hlásí přímo ve svém názvu, je částí komentářů odbývána jako trockistická nebo odnož komunistů.

Tento stav není náhodný. Je důsledkem desetiletí, během nichž byla levicová identita v České republice deformována buď stigmatem minulého režimu, nebo křečovitou snahou od něj utéct za každou cenu. Dokud si levice neodpoví na otázku, co vlastně chce a pro koho existuje, situace se nezmění.

Stačilovská slepá cesta

Na přelomu let 2024 a 2025 se francouzský model stal mantrou české levice. NUPES a později Nová lidová fronta ukázaly, že koalice sahající od socialistů přes ekology až po radikální levičnici může překonat vnitřní rozdíly a uspět. V českém prostředí se tato představa rychle ujala. Co z ní však vzešlo, byl projekt Stačiloi!: spojení takzvané konzervativní levice okolo KSČM a SOCDEM s národoveckými a pravicovými subjekty jako ČSNS, SD-SN či

Moravané. Tedy jeho pravý opak.

Tento projekt si kladl za cíl oslovit širší levicové voličstvo. Skončil fiaskem a stojí za to pojmenovat proč. Přebírání témat krajní pravice, ať už jde o strašení zeleným šilenstvím nebo suverenistická hesla, není chytrá taktika, ale ideová kapitulace. Kdo přejímá jazyk protivníka, přijímá zároveň jeho perspektivu a hodnotový rámec. Voliče hledající skutečnou alternativu taková politika nezíská. Stačilo! navíc ignorovalo to, co je pro levice 21. století klíčové: sociálně spravedlivou ekologickou transformaci. Levice, která to přehlídí, nemá odpověď na jednu z nejzásadnějších výzev současnosti.

K poučení však v levice nedošlo. Jednotlivé subjekty řeší vlastní přežití a společná platforma nevznikla. Výjimkou zůstává deklarované spojení Levice a Budoucnosti, zatím však spíše záměr než vznik reálné politické síly. Levicoví voliči mezitím odcházejí jinam, nikoli proto, že by ideologicky konvertovali, ale proto, že jim fragmentovaná levice bez společného jazyka nenabízí odpověď na jejich problémy.

Jaká levice? A pro koho?

Část problému spočívá v tom, že lineární osa levice–pravice toho dnes moc nevysvětlí, a ani přidání osy demokracie versus autoritářství nestačí. Relevantní jsou ještě další otázky: je pro daný subjekt hlavním cílem ekonomický růst nebo lidský rozvoj? A chce současný systém zachovat, nebo zásadně změnit? A jak?

Při takto zaměřené perspektivě se věci ujasní. Fossilní kapitalismus kombinuje ekonomický růst se zachováním systému. Zelený kapitalismus chce dílčí změny, ale růstový imperativ zachovává. KSČM a Stačilo! mluví o změně, ale při bližším pohledu to neobstojí. Na ose ekonomický růst versus lidský rozvoj stojí na růstové straně: odmítají ekologickou transformaci a produktivisticky obhajují fosilní průmysl. Na ose zachování systému versus jeho změna se pohybují někde uprostřed. Rétorika změny tam je, ale ve výsledku směřuje k návratu reálného socialismu, který byl v podstatě formou postáttněného kapitalismu. Na ose demokracie versus autoritářství mluví nárok KSČM na vedoucí úlohu sám za sebe. Nejsou špatnou levicí. Jsou něčím jiným: konzervativním nacionalismem se socialistickou rétorikou. Stejným způsobem by bylo možné poměřit i ostatní subjekty zmíněné v úvodu.

Nárok KSČM na to být jedinou radikální levicí a sjednocovat ji pod vlastním vedením je v tomto světle dostatečně výmluvný. Nejde při tom tak trochu o reminiscenci na „starou dobrou vedoucí úlohu strany“? To ovšem není cesta k levice 21. století, ale návrat k modelu, který historicky selhal. Levice, která se hlásí k demokracii, musí tuto cestu odmítnout, a to včetně jakékoli nostalgie po diktatuře

proletariátu v jakékoliv její podobě.

Stejně tak by měla odmítnout symboly s tím spojené. Srpy a kladiva reprezentují nejen boj za spravedlivou společnost, ale také diktaturu, zavřené a popravené lidi, zničené životy. To, co tyto symboly skutečně znamenaly, ponechme historikům. Levice 21. století potřebuje jiné.

Levice pro 21. století

Přitom existuje tradice a současná levice by na ni měla navázat. Pražské jaro 1968 nabídlo tři dodnes živé impulsy: ekonomickou demokracii zdola v podobě rad pracujících jako protiváhy stranickému monopolu, důkaz, že socialismus a demokracie jsou slučitelné, a konečně samotný fakt, že tato tradice nebyla překonána zevnitř, ale zastavena zvenčí. Je tedy stále k dispozici. Lze se k ní hlásit a doplnit ji o to, co rok 1968 nemohl předvídat: sociálně spravedlivou ekologickou transformaci a důsledný internacionalismus bez výběrové solidarity.

Z těchto kořenů vyrůstá levice, jakou současnost potřebuje. Opírá se o tři pilíře: demokracie zdola místo paternalismu shora, ekosocialismus místo fosilního produktivismu, důsledný internacionalismus místo výběrové solidarity.

Prvním pilířem je demokracie zdola, politická i ekonomická. Nelze usilovat o emancipaci a zároveň spoléhat na silný státní aparát a stranický paternalismus s nostalgií po vedoucí úloze strany. Radikální demokratická levice naopak usiluje o přenesení moci k lidem. V ekonomice to znamená zaměstnanecké samosprávy, družstevní vlastnictví a participaci na rozhodování na pracovišti i v obci, nikoli redistribuci řízenou stranickým aparátem nebo státem. V politice pak prohlubování demokracie nad rámec zastupitelských institucí, směrem k přímé účasti občanů na rozhodování. Právě v tomto smyslu jsou impulsy Pražského jara stále živé: demokracie jako předpoklad skutečné emancipace, politické i ekonomické.

Druhým pilířem je ekosocialismus. Strašení zeleným šilenstvím a obhajoba fosilního průmyslu nejsou levicová politika, ale obrana zájmů těch, kdo z fosilní ekonomiky profitují. Demokratický ekosocialismus vychází z opačné premisy. Klimatická krize nemá jen ekologický rozměr, má rozměr mocenský a sociální. Její dopady nedopadají na všechny stejně: nejvíce trpí pracující a chudí, kteří mají nejméně možností se bránit, zatímco ti, kdo z ní těží, nesou náklady nejméně. Spravedlivá transformace energetiky, bydlení a dopravy musí respektovat meze planety a chránit přírodu jako prostor pro život, a zároveň zůstat sociálně spravedlivá. V tom smyslu jsou sociální a ekologická spravedlnost neoddělitelně propojené. Současně je nutné odmítnout ekonomický růst jako jediný model prosperity a přesměrovat důraz na lidský rozvoj. [Proto musí](#)

být takový ekosocialismus postrůstový, tedy odmítající ekonomický růst jako hlavní cíl.

Třetím pilířem je důsledný internacionalismus. Jak připomíná Slavoj Žižek, ruská agrese na Ukrajině, izraelská genocidní politika vůči Palestincům a válka USA a Izraele proti Íránu jsou projevy stejného imperialismu, který popírá samotnou existenci národů a jejich právo na sebeurčení. Na imperialismus nelze z levicového pohledu aplikovat různé standardy podle geopolitické příslušnosti. Solidarita s napadenými přitom nebrání kritice vlád napadených zemí: podporovat Ukrajinu neznamena nekriticky přijímat Zelenského neoliberální vládu a nacionalistické excesy, stejně jako solidarita s palestinským lidem neznamena přijímat Hamás, a odsouzení agrese USA a Izraele v Íránu neznamena podporu tamní teokratické diktatury. Levice, která měří dvojím metrem podle toho, kdo je agresorem, není internacionalistická. Je

selektivní. A selektivní solidarita není solidarita.

Stejně tak levice nemůže na bezpečnostní realitu Evropy rezignovat a jen volat po vystoupení z NATO. Důsledná odpověď leží jinde, a to v posílení mezinárodního práva a kolektivní bezpečnosti opřené o OSN, nikoli v izolaci jednotlivého státu. A stejně tak nemůže odmítat evropský projekt jako takový. Evropskou unii si nelze idealizovat, ale navzdory svým limitům představuje dosud jediný existující rámec nadnárodní koordinace schopný garantovat sociální a ekologické standardy a zachovat její emancipační rozměr. V době, kdy tento rámec ohrožují Trump, Putin i jim nakloněné suverenistické síly napříč Evropou, se rétorika, která odmítá EU jako „bruselský diktát“ objektivně stává jejich spojencem.

Tyto principy nejsou abstraktní. Promítají se do konkrétní praxe: do odborů, klimatických iniciativ, sociálních hnutí i do obrany práv lidí pracujících v

Foto: Levice

prekarizovaných podmínkách. Levice, která dokáže propojit sociální otázku s ekologickou a demokratickou dimenzí, má stále co nabídnout.

Jak dál?

Radikální levice se nebuduje nostalgií ani monopolizací pojmů, ale na základě obsahu. Nejde o to, jak naložit s dědictvím minulosti, ale které dědictví si zvolit. Autoritářský odkaz „vedoucí úlohy strany“ a

diktatury proletariátu patří historikům. Emancipační tradice roku 1968 je naopak stále živá.

Otázka zní, zda česká levice dokáže určit, čím chce být, a zda bude mít odvahu se podle toho chovat. Dosud jednotlivé subjekty řeší spíše vlastní přežití než hledání společných prvků. Změna vyžaduje, aby se levicové subjekty začaly skutečně setkávat, vést dialog a hledat společná socialistická řešení.

Polykrize a sociálně citlivá transformace

ZDENĚK BEIL

Polykrize dnešního světa – klimatická, sociální i demokratická – má společný kořen: koncentraci ekonomické moci, která si podřizuje politiku i veřejné mínění. Text popisuje mechanismy současné polykrize: jak koncentrace ekonomické moci vede k energetické chudobě, ovlivňování médií a prohlubování sociálních nerovností a jak takové prostředí nahrává populismu. Zabývá se také propojením klimatické a sociální krize a kriticky hodnotí Evropský Green Deal.

Polykrize

Foto: Jonny White, Wikimedia Commons

Polykrize umocněná klimatickými změnami, se v současném světě projevuje v řadě forem, které zároveň deformují demokratické procesy. Malá část světové populace koncentruje značný podíl globálního bohatství a využívá jej k prosazování vlastních zájmů. Prostřednictvím vlivu na moc výkonnou, zákonodárnou i soudní vytvářejí tyto elity podmínky vedoucí mimo jiné k energetické chudobě.

Kontrola nad privatizovaným energetickým sektorem umožňuje maximalizaci zisků, často prostřednictvím investic do fosilních paliv a zpochybňování klimatických změn. Ekonomická moc zároveň usnadňuje ovlivňování médií, manipulaci veřejného mínění, tlak na legislativu, čerpání veřejných zdrojů a prohlubování sociálních nerovností.

Nedostatečná úroveň vzdělání, pasivita a cílená manipulace vytvářejí prostředí příznivé pro rozvoj populismu, který může směřovat k posilování nacionalistických a autoritářských tendencí.

Ekosocialismus klade důraz na propojení sociální spravedlnosti a ekologické udržitelnosti. Usiluje o omezení dominantního vlivu soukromého kapitálu nad výrobními prostředky, spravedlivější přerozdělování zdrojů a důslednou ochranu přírody. Diskuse o jeho realizovatelnosti se soustředí zejména na politickou proveditelnost rozsáhlých systémových změn, riziko nadměrné byrokratizace a hledání rovnováhy mezi účinnou ekologickou politikou a zachováním demokratické kontroly.

Současné levicové přístupy počítají s existencí podnikání jednotlivců, zejména ve formě družstev, se státním vlastnictvím strategické infrastruktury a s plánováním, které není podřízeno partikulárním zájmům ani mocenskému dirigismu a bude využívat nestrannou IT umělou inteligenci.

Klimatická změna a sociálně citlivá transformace

Prohlubující se klimatická krize úzce souvisí s rostoucími sociálními nerovnostmi. Nejde o oddělené problémy, ale o různé projevy hlubšího narušení vztahu člověka k přírodě i k ostatním lidem. Příroda je často redukována na zdroj k exploataci, což naráží na své limity.

Udržitelná změna proto nemůže být pouze ekonomická či politická; vyžaduje i proměnu hodnot a způsobu myšlení. Člověk je součástí přírody, nikoli jejím vnějším uživatelem. Propojení ekologické odpovědnosti a sociální spravedlnosti se tak musí promítnout nejen do politik, ale i do každodenního života.

Kritika Green Dealu EU

Evropský Green Deal představuje strategii Evropské unie směřující ke klimatické neutralitě do roku 2050, včetně cíle snížit emise skleníkových plynů o 55 % do roku 2030. Zasahuje široké spektrum oblastí od energetiky po ekonomiku a životní úroveň obyvatel.

Kritické pohledy upozorňují na to, že do politik EU se promítají zájmy silných ekonomických aktérů,

což může vést k oslabování demokratických principů a k upřednostňování zisku před veřejným zájmem. Roli hrají také rozdíly mezi jednotlivými členskými státy, které mohou prohlubovat nerovnosti a vést k nerovnoměrnému vývoji v rámci EU.

Současně lze v některých evropských zemích pozorovat posilování nacionalistických a populistických tendencí, které mohou oslabovat demokratické instituce.

Klimatická změna a česká krajina

ZDENĚK BEIL

Krajina, voda a adaptace na změnu klimatu

Funkční krajina má schopnost zadržovat vodu a zmírňovat dopady klimatické změny. Voda se přirozeně vsakuje do půdy bohaté na organickou hmotu, doplňuje zásoby podzemních vod a přispívá ke stabilizaci klimatu i mikroklimatu. Vodní toky, nádrže a mokřady zároveň poskytují životní prostředí pro řadu organismů a zdroje vody pro člověka.

Nezastavěné nivy umožňují přirozený rozliv povodní, zatímco kombinace přírodě blízkých a technických opatření pomáhá zvládat hydrologické extrémy. Udržitelné hospodaření zajišťuje dostatek kvalitních potravin, chrání půdu před degradací a podporuje biodiverzitu.

Pestrá struktura zemědělské krajiny – tvořená mozaikou polí, luk, mezí, remízků a alejí – zvyšuje její odolnost. Propojené biotopy poskytují útočiště opylovačům, ptákům i dalším druhům.

Lesy by měly být druhově i věkově rozmanité a přizpůsobené měnícím se klimatickým podmínkám. Trvale udržitelné hospodaření zajišťuje jejich produkční i mimoprodukční funkce.

Problémy současné krajiny

V mnoha regionech Česka dochází k homogenizaci krajiny v důsledku rozsáhlých bloků orné půdy a zjednodušených zemědělských postupů. Intenzifikace a specializace produkce vedly k úbytku ekologicky cenných prvků a snížení schopnosti krajiny zadržovat vodu.

Dochází k degradaci půdy, která se projevuje úbytkem organické hmoty, narušením struktury, zhutněním, erozí a poklesem úrodnosti. To zvyšuje zranitelnost vůči suchu, škůdcům i výkyvům produkce a zároveň přispívá ke znečištění vod.

Dalším problémem je fragmentace lesů a tlak na zástavbu volné krajiny. Ekonomická koncentrace usnadňuje nákup pozemků a rozvoj mimo brown-fieldy, kde jsou regulační překážky často menší.

Krajina jako veřejný zájem

Zachování zdravé a funkční krajiny je veřejným zájmem. Souvisí s naplňováním strategických dokumentů, jako je Územní agenda 2030, politika ochrany klimatu či adaptační plány, jejichž cílem je dosažení klimatické neutrality do roku 2050 a zvýšení odolnosti ekosystémů.

Foto: Pexels

Člověk jako součást přírody

PATRIK VÁGNER

V době, kdy na vlastní kůži prožíváme zhoršující se klimatickou krizi a zároveň rostoucí sociální nerovnosti, je čím dál zřejmější, že tyto problémy spolu úzce souvisejí. Nejde o dvě oddělené krize, ale o různé projevy jednoho hlubšího problému – odcizení člověka od přírody i od ostatních lidí. Moderní civilizace postavila člověka do role vládce světa. Příroda se stala pouhým zdrojem, něčím, co je tu k využití a k vytěžení. Tento způsob myšlení ale není samozřejmý – vznikl v určitém historickém a ekonomickém kontextu a dnes naráží na své limity. Důsledky vidíme v podobě klimatických změn, úbytku biologické rozmanitosti i stále většího tlaku na přírodní zdroje.

Proti tomuto pohledu vystupuje americký básník a myslitel Gary Snyder. Ve svém díle i životě ukazuje, že člověk není pánem přírody, ale její součástí. Přírodu nevnímá jako něco vnějšího, ale jako celek, jehož jsme přirozenou částí. Podle něj nemůže člověk dlouhodobě žít v rozporu s prostředím, které ho obklopuje a na kterém je existenčně závislý. Inspiraci čerpá nejen z buddhismu, ale i z tradic původních obyvatel, kteří přírodu nevnímali jako majetek, ale jako základ života. Jejich vztah k ní byl založený na úctě, rovnováze a odpovědnosti, ne na nadvládě. Takový přístup může být inspirací i pro současnou společnost hledající udržitelnější způsob života.

Podobnou kritiku odcizení najdeme už u Karla Marxe, který upozorňoval na to, jak kapitalismus odděluje člověka od jeho práce, od druhých lidí i od sebe sama. Dnes vidíme, že toto odcizení se

týká i našeho vztahu k přírodě. Člověk se stále více vzdaluje procesům, které umožňují jeho vlastní existenci, a ztrácí vědomí vzájemné propojenosti.

Snyder ale naznačuje, že změna nemůže být jen ekonomická nebo politická. Musí být i v našem myšlení. V tom, jak chápeme své místo ve světě a jak se k němu chováme. Nestačí pouze nové technologie nebo zákony, pokud se nezmění i naše hodnoty a každodenní jednání.

Možná právě v tom spočívá spojení ekologie a sociální spravedlnosti. Nejen v programech a teoriích, ale v samotném způsobu života. V pochopení, že nejsme odděleni od světa kolem nás. Krize, kterým dnes čelíme, tak nejsou jen hrozbou, ale i příležitostí. Příležitostí změnit náš pohled na svět. Přestat se vnímat jako jeho páni a začít ho chápat jako prostor, jehož jsme součástí a za jehož budoucnost neseme společnou odpovědnost.

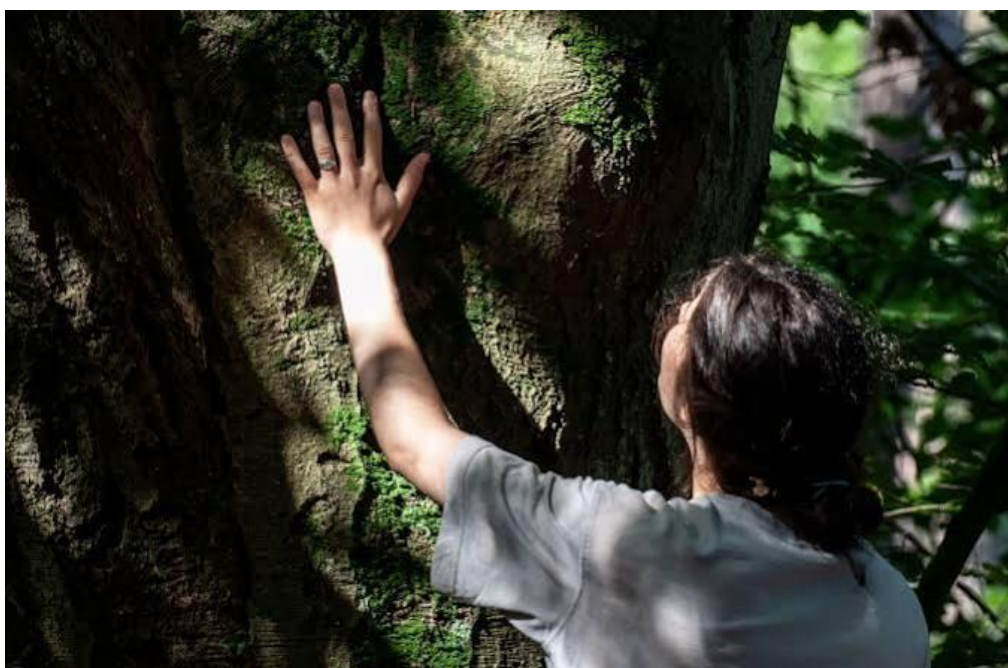

Foto: Pexels

Přístupy levice k ekologii: cesta k demokratickému nerůstovému ekosocialismu

ANTONÍN HOŘČICA

Polykrize, o níž na jiném místě tohoto čísla píše Zdeněk Beil, není pouhou souhrou náhod. Klimatická krize, rostoucí nerovnost, ekonomická nestabilita či otázky války a bezpečnosti mají svůj společný kořen v samotné logice kapitalismu. Levice tak stojí před neodkladnou otázkou: jak se postavit k ekonomickému růstu, pokud usiluje o skutečnou, nikoliv pouze kosmetickou odpověď na klimatický rozvrat? Levicové proudy však na tuto otázku odpovídají nejednotně. Tato nejednotnost pramení především z odlišných postojů ke dvěma klíčovým otázkám: jak se daný proud vymezuje vůči ekonomickému růstu a jakou vizi systémové změny, pokud ji vůbec požaduje, zastává. Zatímco některé proudy považují růst za nezbytný nástroj k naplňování lidských potřeb, jiné jej vnímají jako hlavní příčinu ekologické destrukce, kterou je třeba překonat. Podobně se tyto směry liší v hloubce požadované strukturální proměny ekonomiky a vlastnických vztahů či v míře, v jaké se spokojují s regulací a reformami v rámci stávajícího systému. Celkem tak lze v rámci levice rozlišit pět základních přístupů k otázce ekologie a růstu.

Produktivistický přístup

Foto: Železárna, Wikimedia Commons

Tento přístup zachovává růst jako hlavní cíl, ovšem zasazuje jej do socialistického rámce, v němž má sloužit k zajišťování materiálních potřeb. Historicky se tento směr pojí především s reálným socialismem dvacátého století, který přijal růstové paradigma jako samozřejmý předpoklad prosperity a soustředil se výhradně na spravedlivé přerozdělování bohatství. Jeho východiskem je přesvědčení, že socialismus vyžaduje maximální rozvoj výrobních sil k překonání nedostatku, přičemž environmentální problémy jsou vnímány pouze okrajově a mají být vyřešeny technologickým pokrokem v rámci plánované ekonomiky. Logika expanze výroby zůstává nezpochybněna, mění se pouze subjekt, kterému výnosy náleží. Reálný socialismus tak reprodukoval stejný střet neomezené expanze s planetárními limity jako kapitalismus – namísto tržního tlaku však podléhal centralizovanému požadavku na kvantitativní produkci. Důsledkem byla řada environmentálních katastrof spojených s

prioritizací těžkého průmyslu a těžbou fosilních paliv: v českém kontextu šlo například o kyselé deště a s nimi spojené odlesnění, sovětské plánování pak vedlo mimo jiné k vysychání Aralského jezera či havárii v Černobylu. Ekonomický růst je však ekologicky neudržitelný bez ohledu na to, zda probíhá v kapitalistickém, či socialistickém rámci. Dnes byl tento přístup v levicovém myšlení z velké části nahrazen buď snahou o reformu směrem k zelenému kapitalismu, nebo obranou tradičního průmyslu maskovanou za ochranu národní přírody.

Vylepšený zelený kapitalismus

Tato snaha o reformu vychází z přesvědčení, že klimatickou krizi lze řešit v rámci stávajícího tržního rámce prostřednictvím regulace, technologických inovací a přesměrování investic, aniž by bylo nutné zpochybňovat logiku růstu jako takovou.

Historicky se s tímto přístupem pojí především část

Foto: Pexels

sociální demokracie, Zelených a liberální levice, která věří, že kapitalismus lze „ozeleň“ postupnou reformou zevnitř. Typickým příkladem je Evropský Green Deal, který Evropská komise výslovně prezentuje jako novou růstovou strategii. Jeho ambicí je spojit klimatickou neutralitu s pokračujícím hospodářským růstem prostřednictvím tzv. decouplingu, tedy oddělení růstu HDP od spotřeby přírodních zdrojů a emisí. Jenže data tuhle myšlenku nijak nepotvrzují, žádný empirický důkaz o absolutním, trvalém a celosvětovém oddělení růstu od environmentální zátěže dosud neexistuje a řada odborných analýz ho označuje za nepravděpodobný i do budoucna. Nejde přitom o pouhou odbornou otázku, nýbrž o zásadní dilema, zda lze zachovat či zvyšovat úroveň materiálního bohatství a zároveň výrazně ulevit planetě.

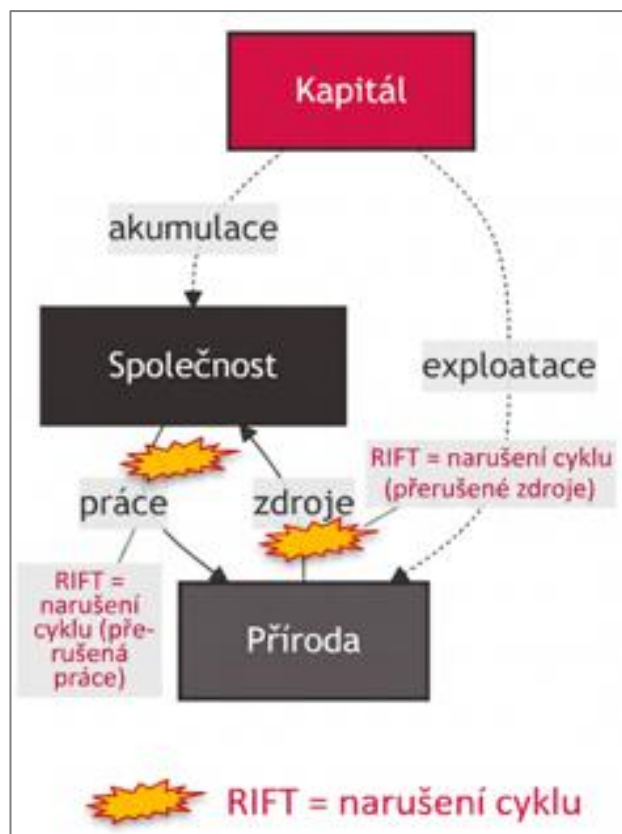
Selhání zeleného kapitalismu tak není pouze věcné, ale i politické. V technokratické, čistě tržní podobě chybí participace, transformaci prostě někdo shora naplánuje a implementuje. U levicově-liberální varianty je problém jiný. Chce spojit ekologii se sociální spravedlností, ale zůstávají uvnitř téhož růstového rámce. Neřeší, komu patří výrobní prostředky, kdo skutečně odpovídá za klimatickou krizi, ani na to, kdo o transformaci skutečně rozhoduje. Obě varianty pak nahrávají kritikům, kteří pak líčí klimatickou politiku jako projekt vzdálených elit, ať už jde o cynickou byrokracii, nebo o dobře míněnou, ale bezzubou reformu.

Nerůstový přístup

Tento směr radikálně zpochybňuje růstový imperativ jakožto hlavní příčinu současné ekologické degradace a namísto technokratického „ozeleňení“ stávajícího systému prosazuje cílenou stagnaci či demokraticky řízený útlum materiální výroby. Zastánci tohoto proudu zdůrazňují, že trvalý růst v systému omezených materiálních zdrojů nevyhnutelně narazí na své fyzické limity, což činí ze

Zdroj: Mohmann / Wikimedia Commons

Zdroj: autor

„zeleného růstu“ v podstatě nereálný projekt. O propojení s ekosocialismem se pokouší Jason Hickel a Giorgos Kallis, kteří argumentují, že kapitalismus vyžaduje neustálou expanzi devastující živý svět a jediným řešením je zpomalení a obnovení rovnováhy; snaží se tak tento směr rozpracovat do podoby politického programu, nikoliv pouze ekonomické teorie. Nerůst přitom neznamená, že si má utáhnout opasky každý stejně, omezovat se má hlavně tam, kde je spotřeba nejvyšší, u bohatých zemí a bohatých lidí, ne u těch, kdo mají už teď na hraně důstojného života. A není to jen technická otázka spotřeby: snižování bez ohledu na to, kdo o výrobě rozhoduje a komu co patří, může nerovnost naopak prohloubit. Jedním z výsledků takového uvažování je, že lidský rozvoj lze budovat i bez růstu HDP. V českém prostředí toto myšlení rozvíjejí Naďa Johanisová a Eva Fraňková na Masarykově univerzitě, prakticky pak organizace Re-set, jejíž *Nový úděl* z roku 2020 představuje konkrétní návrh sociálně-ekologické transformace pro Česko.

Marxistický ekosocialismus

Tento směr navazuje na myslitele, jako jsou Michael Löwy a John Bellamy Foster, a redefinuje marxismus jako teorii, která je dnes neoddělitelná od ekologické kritiky. Foster rozpracoval Marxovu koncepci „metabolického zlomu“ – kapitalistický způsob výroby podle ní vytváří nenapravitelnou trhlinu ve vztahu mezi společností a přírodou;

vykořisťování práce a vykořisťování půdy jsou dvě strany téže mince. Löwy na tuto tradici navazuje jako na návrat k marxistickému pojetí společenské spravedlnosti, radikálně rozšířené o ekologický rozměr. Jádrem je přesvědčení, že logika nekonečné akumulace kapitálu je v přímém rozporu s fyzickými limity planety. V českém prostředí na tuto tradici svébytně navazuje Michael Hauser, který ve svém psaní ukazuje, že to nebylo lidstvo obecně, ale specificky kapitalismus, jenž narušil celoplanetární přírodní systém – a řešení hledá veylvlastnění a demokratické kontrole ekonomiky, ne primárně v otázce růstu. Propojení třídní a ekologické otázky rozvíjí i v konceptu proletářské ekologie.

Stačilovská slepá cesta

Foto: Wikimedia Commons

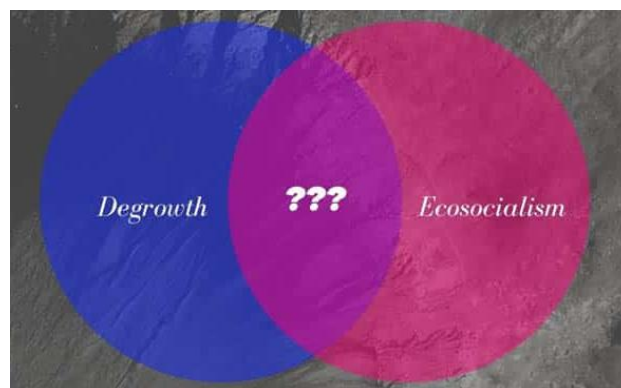
Tato cesta je v jistém smyslu dědicem produktivismu, stejná obrana tradičního průmyslu, jen zbařená jeho původního internacionalismu a nahrazená nacionalismem. Tento přístup představuje spíše defenzivní reakci na klimatickou politiku než rozpracovanou politickou alternativu. Stojí na verbální obraně národní suverenity a tradičního průmyslu bez nabídky konkrétní systémové transformace. Rétorika typu „naše uhlí, naše auta, naše krajina“ je zde úzce propojena s odmítáním klimatických politik označovaných za „zelené šílenství“. Jde o konzervativně-nacionalistickou pozici v levicovém balení, která fakticky blokuje klimatickou transformaci ve jméno ochrany „obyčejných lidí“ před údajnou cizí ideologií. V českém prostředí tento proud nejvýrazněji artikulovala koalice Stačilové! v kampani k volbám do Evropského parlamentu v roce 2024, kde se vymezila proti Green Dealu jakožto nástroji ekonomického úpadku. Tato strategie však představuje přesně tu „obranu tradičního průmyslu maskovanou za ochranu národní přírody“, o níž byla řeč již v souvislosti s produktivistickým přístupem. Přebírání nacionalistických témat levici k voličům nepřibližuje; naopak tím legitimizuje rámce nastolené krajní pravici a přijímá její zjednodušenou diagnózu, že hlavními

problémy jsou „uprchlíci“ nebo „Brusel“, namísto kritické analýzy strukturálních příčin v globálním kapitalismu.

Uvedené přístupy se střetávají ve dvou klíčových otázkách: co s ekonomickým růstem a do jaké míry je nezbytné transformovat vlastnické a mocenské struktury. Produktivismus řeší pouze vlastnictví; planetární limity považuje za technický problém, který má vyřešit technologický pokrok v rámci plánované ekonomiky. Jeho dnešní odnož, stačilovský přístup, ztrácí i tohle: obranu tradičního průmyslu sice zachovává, ale místo vyvlastnění či internacionalismu nabízí národovectví, na otázku růstu tak nakonec neodpovídá vůbec, jen ji zahaluje do obrany „našich“ jistot. Reforma zeleného kapitalismu představuje opačný extrém: slibuje sociálněji a ekologičtější systém skrze oddělení výroby od spotřeby surovin, ovšem otázky vlastnictví a systémové změny zcela pomíjí. Nerůstové hnutí se soustředí primárně na růst a spotřebu, často však opomíjí institucionální otázky moci a vlastnictví, výjimkou je ekosocialistická větev, která tyto roviny programově propojuje. Marxistický ekosocialismus na obě otázky odpovídá systematicky, přesto často nemá konkrétní odpověď na to, jak prakticky reagovat na klimatickou změnu.

Saitova syntéza

Skutečnou alternativou k předchozím přístupům je nerůstový ekosocialismus, který propojuje marxistickou a nerůstovou tradici. Tuto syntézu provedl japonský teoretik Kohei Saito ve své knize *Marx in the Anthropocene* (2022), která navazuje na jeho dřívější práci o Marxově ekosocialismu, v níž zkoumal Marxovy zápisky a ukázal, že pozdní Marx revidoval produktivistické čtení vlastní teorie. Výsledkem je vize nerůstového komunismu založená na dostatečnosti, péči a demokratické správě společných zdrojů, s výslovným odmítnutím sovětského centralismu. Saito tak tvoří most mezi marxistickým ekosocialismem (Löwy, Foster, Angus) a nerůstovým hnutím (Hickel, Kallis).

Zdroj: Climate & Capitalism

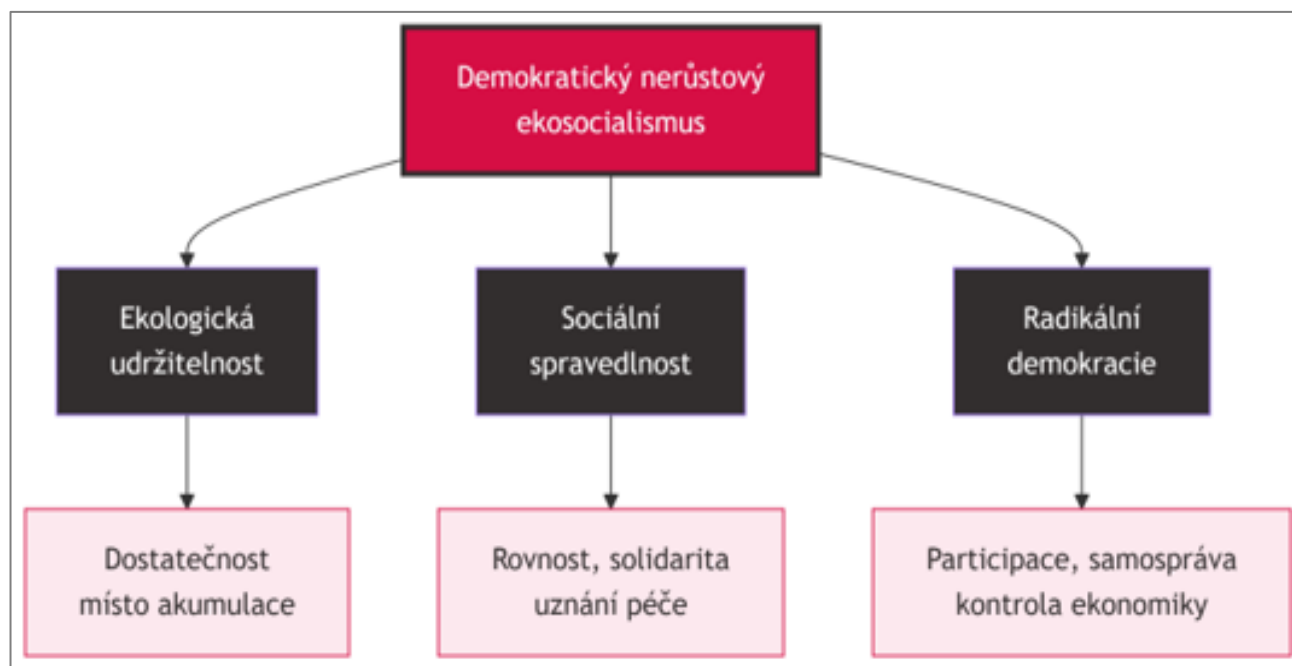
Demokratický nerůstový ekosocialismus

Skutečně levicovou odpovědí na aktuální globální i lokální problémy je zde navrhovaný rámec demokratického nerůstového ekosocialismu, syntéza, která k Saitovu propojení Marxe a nerůstu přidává výslovný důraz na radikální demokracii a konkrétní institucionální podobu. Navazuje přitom i na demokratický socialismus roku 1968. Poučný je zde právě příklad reformních komunistů kolem Pražského jara, kteří se pokusili překročit dogma jediného správného názoru strany a nabídnout demokratickou verzi socialismu, socialismus s lidskou tváří. Otázku materiální distribuce ale nedokázali vymanit z produktivistického rámce. Chtěli demokratizovat mocenské a rozhodovací struktury, aniž by zpochybnili neomezenost materiální výroby jako základ spravedlivého přerozdělení.

Navrhovaný rámec staví na třech pilířích: ekologické udržitelnosti (dostatečnost místo

akumulace), sociální spravedlnosti (rovnost, solidarita, uznání pečující práce) a radikální demokracii (participace, samospráva, demokratická kontrola ekonomiky). Bez ekologie hrozí kolaps. Bez sociální spravedlnosti hrozí, že náklady transformace ponesou právě ti, kdo za krizi nemohou nejvíc. Bez demokracie hrozí autoritářství. Riziko je dvojí: jednak návrat k centralizaci, která zatížila socialismus 20. století, jednak nový technokratismus, který by transformaci vnucoval shora, bez účasti těch, koho se týká. „Nerůstový“ v názvu zpřesňuje, že nejde o každý ekosocialismus, ne každý ekosocialismus totiž růst odmítá. „Demokratický“ zpřesňuje, že nejde o každý nerůst – ne každý nerůst je emancipační, někdy zavání požadavkem na asketismus těch, kdo klima změnu nezavinili, ani každý produktivismus autoritářský, jak ukazuje právě odkaz na Pražské jaro.

Právě tato kombinace, ekologická odpovědnost, sociální spravedlnost a radikální demokracie, představuje nejsilnější směr pro levici 21. století.

Zdroj: autor

Politický kompas ekosocialistických přístupů

ANTONÍN HOŘČICA, JAKUB VIŠŇÁK

Aby bylo možné srovnat, kde konkrétní politické subjekty stojí vůči demokratickému nerůstovému ekosocialismu, byl vytvořen jednoduchý dvouosý model. Každý subjekt je umístěn podle dvou otázek: jaký má vztah k ekonomickému růstu, a jak hlubokou systémovou změnu ekonomiky prosazuje.

Diagram si neklade nárok na ideologickou neutralitu, měří vzdálenost od konkrétního normativního ideálu, demokratického nerůstového ekosocialismu inspirovaného Kohei Saitem, ne obecnou „objektivní“ politologickou škálu. Tenhle záměr uvádíme otevřeně, aby čtenář přesně věděl, co čísla znamenají.

Růst vs. lidský rozvoj

V předkládaném diagramu je na ose X znázorněno, nakolik se daný politický subjekt vzdaluje od ekonomického růstu jako cíle a přiklání se k rozvoji chápanému kvalitativně přes uznání planetárních limitů, dostatečnost místo maximalizace produkce

a spotřeby, uznání pečující práce nebo kritiku Green Dealu jako projevu zeleného kapitalismu.

Míra systémové změny

Na ose Y je znázorněno, jak hluboko daný politický subjekt sahá do vlastnických a mocenských vztahů ekonomiky, od zpochybnění soukromého vlastnictví přes demokratickou kontrolu strategických sektorů a technologií až po požadavek, aby náklady transformace nesli především ti, kdo za krizi mohou nejvíce.

Použité otázky pro obě osy jsou uvedeny v tabulce níže, způsob výpočtu popisuje následující kapitola.

Otázky pro klasifikaci subjektů

Osa X – vztah k růstu a rozvoji	
X1	Odmítá HDP jako hlavní ukazatel prosperity a navrhuje alternativní indikátory kvality života
X2	Uznává existenci ekologických/planetárních limitů jako závazný rámec pro hospodářskou politiku
X3	Zpochybňuje koncept oddělení růstu od spotřeby zdrojů (decoupling) a definuje ekonomické cíle podle skutečných potřeb lidí
X4	Prosazuje ekonomiku dostatečnosti, v níž je cílem uspokojování lidských potřeb – zdraví, vzdělání, energetická a potravinová bezpečnost – formou nepodmíněných základních služeb, případně základního příjmu
X5	Staví pečující práci naroveň placené výdělečné práci a prosazuje její plné společenské i finanční uznání
X6	Chápe technologický pokrok (AI, automatizaci, robotizaci) jako prostředek ke zvyšování kvality života, ne k rozšiřování výroby a spotřeby pro zisk
X7	Prosazuje, aby růst produktivity práce vedl ke zkrácení pracovní doby při zachování příjmu
X8	Kritizuje Evropský Green Deal jako projev zeleného kapitalismu, který je nedostatečný pro řešení klimatické krize, protože měřítkem úspěchu zůstává růst, ne naplnění potřeb lidí
X9	Odmítá růst na úkor lidského rozvoje a programově prosazuje alternativní postrůstovou nebo nerůstovou transformaci ekonomiky
X10	Definuje prosperitu jako naplnění lidských potřeb a rozvoj schopností, ne rozšiřování výroby za účelem zisku
Osa Y – míra systémové změny	
Y1	Zpochybňuje soukromé vlastnictví výrobních prostředků a navrhuje konkrétní alternativu ve formě demokraticky spravovaných státních, družstevních a kolektivních forem vlastnictví, včetně zaměstnaneckého spolurozhodování
Y2	Odmítá ponechání strategických sektorů (energetika, doprava, bydlení, zdravotnictví, péče, bankovníctví a finanční sektor) tržní logice a prosazuje jejich demokraticky kontrolovanou státní správu
Y3	Odmítá tržní mechanismy jako hlavní nástroj koordinace ekonomiky a prosazuje demokratické plánování uplatňující princip subsidiarity (rozhodování na nejnížší možné úrovni, co nejbližší lidem, kterých se týká)
Y4	Chápe klimatickou krizi jako součást širší polykrize a odkazuje se na udržitelný rozvoj jako globálně sdílený rámec jejího řešení
Y5	Odmítá spoléhání na trh jako hlavní ekonomický mechanismus a prosazuje demokratické plánování kombinující místní samosprávu s koordinací na úrovni nezbytné pro řešení globálních problémů
Y6	Odmítá ponechat rozhodování o technologiích a automatizaci soukromým vlastníkům a prosazuje jejich demokratickou kontrolu
Y7	Prosazuje spravedlivou tranzici tak, aby náklady transformace neenesli primárně pracující v ohrožených odvětvích, ale byly kompenzovány rekvalifikací, jistotou zaměstnání a sociální ochranou
Y8	Prosazuje systémovou změnu demokratickou cestou, participací, samosprávou a rozhodováním na všech úrovních od komunitní po regionální a globální
Y9	Propojuje sociální a ekologickou agendu jako neoddělitelné a interpretuje ekologickou krizi jako důsledek kapitalistických výrobních vztahů
Y10	Odmítá rovnoměrné rozložení nákladů transformace ve formě progresivního zdanění pro bohaté a znečišťovatele

Metodika

Ke každé z dvaceti otázek byla u jednotlivých subjektů hledána odpověď v jejich programových dokumentech, podobně, jako se ptají výzkumy veřejného mínění: *určitě ano, spíše ano, neutrální, spíše ne, určitě ne*. Každé odpovědi odpovídá číselná hodnota: určitě ano = 5, spíše ano = 4, neutrální =

3, spíše ne = 2, určitě ne = 1. Z deseti odpovědí na každé ose byl vypočítán průměr, který přímo odpovídá souřadnici subjektu v diagramu. Obě osy diagramu tedy sahají od 1 do 5, přičemž osový kříž – středová, neutrální hodnota – prochází bodem 3. Skóre se odvozuje z konkrétních, dohledatelných pasáží v programových dokumentech (volební

programy, ideové dokumenty, oficiální stanoviska). Některé otázky jsme odvodili ve spolupráci s AI z celkového mediálního dojmu, který daný subjekt vytváří – u hnutí Motoristé sobě je například celkem jednoznačné, k čemu se hlásí a co naopak odmítá, i bez dohledávání konkrétní věty v programovém dokumentu.

Co se týče výsledků, autoři jsou otevření kritice s cílem svou metodiku i sadu otázek dále doplňovat a upřesňovat.

Jak kompas číst

Kompas zobrazuje politické subjekty ve dvou rozměrech. Vodorovná osa (růst vs. rozvoj) měří vztah k ekonomickému růstu. Vlevo zůstává růst cílem i měřítkem prosperity. Vpravo subjekt opouští růst jako hlavní kritérium a definuje prosperitu jako naplňování lidských potřeb a rozvoj schopností. Rozdíl mezi růstem a rozvojem je zde zásadní. Růst je kvantitativní rozšiřování výroby pro zisk a na úkor rozvoje je kvalitativní zlepšování života. Tyto pojmy nesplývají a celá pravá strana kompasu stojí na jejich rozlišení.

Svislá osa (zachování stavu vs. systémová změna) měří vztah k vlastnictví a ke koordinaci ekonomiky. Dole subjekt ponechává výrobní prostředky a strategické sektory tržní logice. Nahoře prosazuje demokraticky spravovanou státní, družstevní a kolektivní formu vlastnictví a demokratické plánování tam, kde trh selhává.

Úhlopříčka zleva zdola doprava nahoru spojuje dva idealizované typy: fosilní kapitalismus v bodě 1,1 a demokratický nerůstový ekosocialismus v bodě 5,5. Nejde o reálné subjekty, ale o krajní modely, vůči nimž se ostatní pozice poměřují. Body nad středem svislé osy jsou červené, pod ním šedé, což na první pohled odděluje subjekty tíhnoucí k systémové změně (tedy levicové) od těch, které hájí stávající kapitalistického uspořádání (pravcové).

Souřadnice jednotlivých bodů vychází z metodiky popsané výše za využití nástrojů AI a ověřené expertní korekcí.

Teoretické směry

Šedé kosočtverce nejsou strany, ale teoretické směry popsané v článku výše, které vymezují prostor kompasu. Nejblíže ekosocialistickému pólu leží ekomarxismus, tedy třídně pojatá ekologická kritika, která spojuje systémovou změnu vlastnictví s překonáním růstového paradigmatu. Nerůstový směr leží rovněž vpravo nahoře, o něco níže na ose systémové změny, protože silnou kritiku růstu neopírá nutně o marxistickou teorii vlastnictví.

Produktivistický socialismus stojí vysoko na ose systémové změny, ale vlevo na ose růstu. Je to socialismus dvacátého století (de facto státní kapitalismus), který usiloval o zespolečenštění výrobních prostředků, avšak neopustil představu

neomezené expanze výroby. Právě vůči tomuto dědictví se ekosocialismus vymezuje. Stačilovský směr představuje národně produktivistickou tendenci, která rétoricky sdílí požadavky na systémovou změnu vlastnictví, ale je stažena dolů a doleva nacionalismem a autoritářskými sklony.

Zelený kapitalismus ve dvou podobách tvoří dolní část prostoru. Zelený kapitalismus v podobě Green Dealu je zelený růst prosazovaný tržními nástroji a technologickými inovacemi, u něhož zůstává měřítkem úspěchu růst a chybí skutečný spravedlivý sociální rozměr. Reformní zelený kapitalismus je jeho sociálně citlivější varianta, která přidává spravedlivou transformaci a prvky ekonomiky blahobytu, stále však v rámci trhu a růstu. Je třeba zdůraznit, že reformní zelený kapitalismus není směr uvnitř ekosocialismu, nýbrž to, co ekosocialismus kritizuje, byť s některými prvky sociálního státu může souhlasit a podporovat je.

Politické subjekty

Do kompasu jsou zařazeny parlamentní i mimo-parlamentní subjekty relevantní pro debatu na levici, doplněné o subjekty pokrývající zbytek prostoru až k fosilnímu kapitalismu, aby byl vidět celý rozsah české politiky. Nejblíže ekosocialistickému pólu stojí Levice a Budoucnost. Levice přitom neleží přímo v rohu, ale pod ním, protože reálně zatím není nerůstovou ekosocialistickou stranou a program obsahuje tyto prvky spíše jako aspiraci než jako hotovou skutečnost.

KSČM leží vysoko na ose systémové změny, ale jen uprostřed osy růstu, což ji řadí k produktivistické levici poblíž stejnojmenného směru: prosazuje veřejné vlastnictví a plánování, ale ekologická témata podřizuje průmyslovému rozvoji. Zelení a Nová sociální demokracie, částečně i Volt tvoří reformní pásmo nad středem. SOCDEM je někde mezi stačilovským a reformním směrem. Piráti a STAN spadají do zóny zeleného liberalismu a reformního zeleného kapitalismu. Pravicový blok se soustředí vlevo dole, od ANO a TOP 09 přes ODS k SPD a Motoristům sobě, kteří stojí nejblíže fosilnímu kapitalismu.

Prázdnými body jsou vyznačeny ČSNS a SD-SN, coby součást koalice Stačilo!, u nichž je programová dokumentace natolik omezená, že jde o expertní odhad s nízkou relevancí.

Koalice

Tři koaliční body jsou zobrazeny jako orientační umístění podle dominantního směru nebo strany, nikoli jako prostý průměr členů koalice. Bývalá pětikoalice SPOLU a PirSTAN je tažena k ODS, tedy k fiskálně liberálnímu pólu, a leží vlevo dole. Současná vláda ANO, SPD a Motoristů je tažena k ANO. Přestože se obě uskupení rétoricky vymezují proti sobě, na kompasu leží blízko sebe, což odpovídá tomu, že jejich reálná hospodářská politika sdílí růstový a tržní rámeček. Babišův populismus je o

něco sociálnější než ryze rozpočtový konzervatismus pětikoalice, proto současná vláda neklesá níže, ale zůstává v téměř pásmu.

Zvláštním případem je stačilovská koalice. Na kompasu ji reprezentuje jednak subjekt Stačilo!, jednak teoretický stačilovský směr. Samotná koalice je tažena vahou KSČM, ale zároveň stahována doprava dolů vlivem pravicových subjektů, a osobností, které se v koalici také objevili, ale v diagramu nejsou zahrnuti.

Jak dál s kompasem

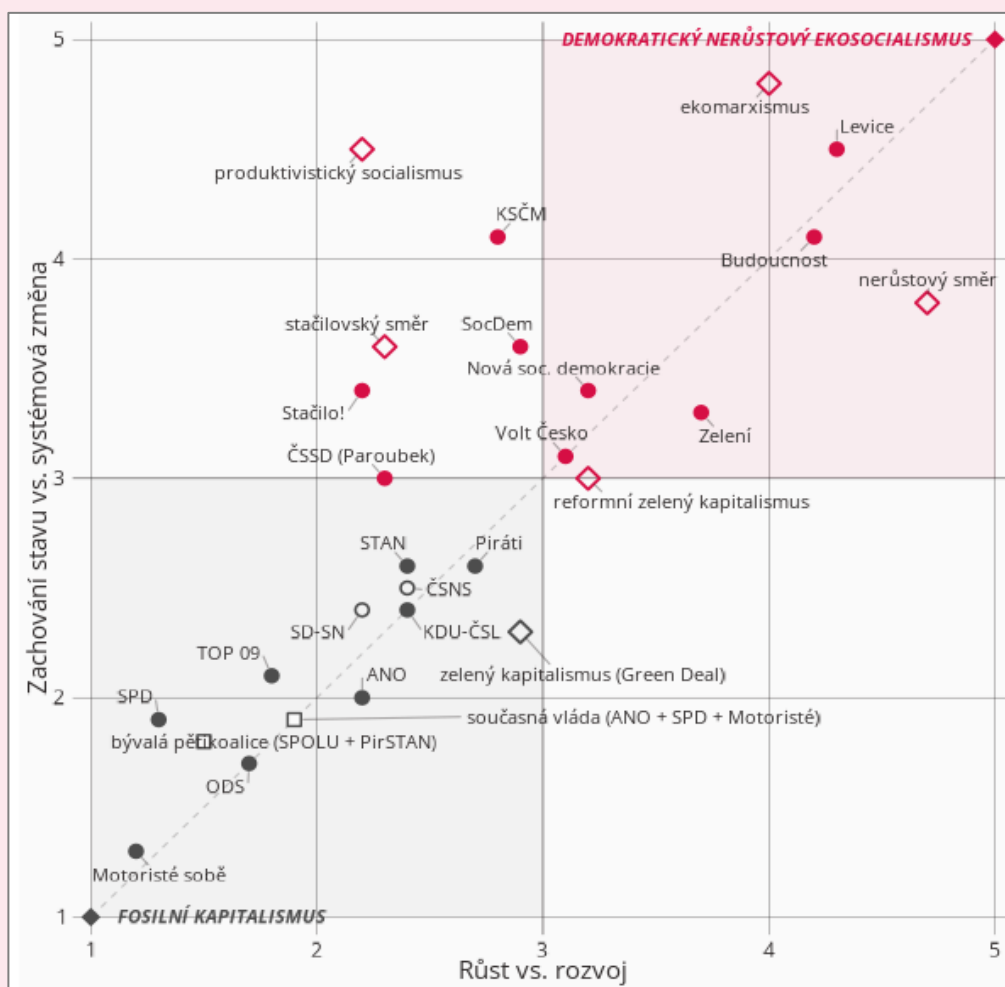
Kompas je zjednodušení. Dvě osy zachycují otázku růstu a otázku systémové změny, ale nezobrazují přímo další rozměry, které ekosocialismus považuje za podstatné: demokracii vs. autoritářství a internacionalismus vs. nacionalismus, k nimž patří i klasické dělení na levice a pravici.

Tyto rozměry z kombinace obou os částečně vyplývají. Skutečný rozvoj, tedy rozvoj schopností a naplnění potřeb, nemůže být rozvojem pro některé na úkor jiných, a nese v sobě proto rovnost a internacionalismus. Kapitalismus zároveň nedokáže

překročit růstové paradigma, takže rovnost v něm zůstává nedosažitelná. Pravý horní pól tak implikuje demokracii a mezinárodní solidaritu, levý dolní jejich opak. Tato souvislost však platí jen zčásti. Subjekty jako KSČM a Stačilo dosahují vysokých hodnot na ose systémové změny, a přesto mají k ekosocialistickému ideálu daleko, právě kvůli autoritářským (v důsledku aplikace diktatury proletariátu) a nacionalistickým sklonům (výhody jen pro nás, odpor k přestěhovalcům a uprchlíkům), které kompas ukazuje jen nepřímo, zařazením na levou růstovou stranu, protože národní nebo třídní nerovnost nelze považovat za rozvoj kvality života.

Tuto verzi kompasu chápeme jako první krok. V další práci chceme doplnit otázky a zpřesnit metodiku hodnocení, rozšířit počet zdrojů a otevřít kompas diskusi. Cílem není definitivní zařazení subjektů, ale nástroj, který pomáhá odlišit demokratický nerůstový ekosocialismus od proudů, jež se mu na první pohled podobají, ale v některém z podstatných parametrů se s ním rozcházejí.

Zařazení politických subjektů na diagramu politického kompasu

S Kohei Saitem o nerůstu, Marxovi a ekosocialismu

Rozhovor vyšel 28. září 2023 v [Alarmu](#). Kohei Saito z Tokijské univerzity se zaměřuje na ekologické a ekosocialistické myšlení Karla Marxe. Je přesvědčen, že Marxovo dílo skrývá ekologické postřehy, které byly často přehlíženy nebo špatně interpretovány – a ačkoli Marx sám ekosocialismus výslovně neprosazoval, podle Saita může jeho myšlení dnes inspirovat současná ekosocialistická hnutí a politiky řešící sociální i ekologickou nespravedlnost. Tato zjištění popsal v knize *Marx in the Anthropocene: Towards the Idea of Degrowth Communism*, k níž později přidal *Slow Down: The Degrowth Manifesto*.

Saito své myšlenky prezentoval na 9. mezinárodní nerůstové konferenci v Záhřebu na přelomu srpna a září 2023, kde vystoupil jako jeden z hlavních řečníků s přednáškou *Setkání Marxe s nerůstem*. Je to možné? Konference, která hledala udržitelné a spravedlivé modely hospodářství a společnosti, přilákala stovky účastníků z celého světa – vědců, akademiků, aktivistů i politiků. Rozhovor s ním přímo na místě vedl Antonín Hořčica. Mluví v něm o vztahu nerůstu a ekosocialismu i o tom, co pro dnešek znamená odkaz pražského jara a socialismu s lidskou tváří.

Foto: autor

Jak se vám líbí mezinárodní nerůstová konference zde v Záhřebu, zejména s ohledem na různorodé spektrum účastníků, které přilákala?

Je to skvělé, hlavně vzhledem k účasti velkého počtu mladých lidí. To je velmi odlišné od Japonska, kde se diskuse o marxistických myšlenkách často účastní lidé poněkud starší. Jsem velmi inspirován tím, jak se myšlenka nerůstu šíří mezi mladší generací. Naplňuje mě to optimismem, že můžeme společně budovat novou budoucnost. Konference má také velmi široký záběr. Účastní se jí nejen marxisté a aktivisté, ale také lidé z různých oborů – například přírodovědci, ekonomové, filozofové. A je dobře, že je koncept nerůstu tak atraktivní. To je velmi důležité pro mobilizaci lidí. Koneckonců je to

politická myšlenka a atraktivita je něco, co vlastně hledáme, ne?

Ačkoli vidět tak široké publikum je povzbudivé, nemáte pocit, že chybí jasná strategie v realizaci myšlenky nerůstu?

Všichni se učíme od druhých. Nerůst je poměrně nová myšlenka a často čelí kritice pro svou nekonzistentnost. Rozumím vašim obavám ohledně nedostatku jasného zaměření. Co bychom měli dělat teď? Je to velmi těžká otázka. Ale nejsme tady proto, abychom založili jednu konkrétní politickou stranu. Cílem této konference je vyměňovat si nové nápady, poznávat se navzájem a budovat mezinárodní kontakty. Myslím, že konference je v tomto ohledu úspěšná. Nicméně chápu, že se musíme také soustředit na budování nových strategií

ke změně politiky a transformaci ekonomického systému. A na tom bychom měli začít pracovat právě teď.

Ve své přednášce jste mluvil o ekosocialismu a ekomarxismu. Mohou tyto koncepty pozitivně ovlivnit nerůstové hnutí?

Marxismus je zde již mnoho let. Pokud se nám podaří překonat antagonismus mezi ekosocialismem a nerůstem, myslím, že marxismus může přispět různými způsoby. Pokud se vrátíme k otázce chybějící strategie, věřím, že marxismus může konkretizovat politiky nerůstu, zejména ve vztahu k dělnické třídě, kterou v současné době myšlenka nerůstu příliš nepřitahuje. Integrací marxistických principů s nerůstem můžeme pomoci vyvíjet strategie, které osloví širší alianci a vytvoří hnutí proti kapitalistickému systému a pro klimatickou spravedlnost.

Během své přednášky jste zmínil, že někteří ekosocialisté podporují růst. Není pro někoho, kdo se označuje za ekosocialistu, trochu v rozporu, když propaguje růst, třeba ve formě jakéhosi zeleného socialismu? Jak by měl ekosocialismus tento rozpor řešit?

Stejně jako nerůst je i ekosocialismus velmi široká kategorie. Chápu, že někteří lidé jsou optimističtější ohledně technologického pokroku, a pak mohou mít ekologický socialismus spojený spíše s růstem. Ale po přečtení různé nerůstové literatury jsem si uvědomil, že ekosocialistický růst je příliš optimistický. A tak se teď v podstatě snažím přesvědčit své marxistické přátele a kolegy, aby tento druh technologického optimismu opustili a pokusili se hledat jiné řešení, kterým je podle mého názoru nerůstový komunismus, tedy komunismus ve společnosti bez růstu.

Jaký je rozdíl mezi nerůstovým komunismem a komunismem, o němž píše Marx? Znamená nerůst omezení a snížení dosavadní civilizační úrovně, zmenšení rozmanitosti lidských potřeb a zhoršení situace pracujících?

Moje představa nerůstu není o návratu k předmodernímu nebo primitivnímu způsobu života. Stejně tak Marx argumentoval pro návrat k „vyšší formě“ archaické komuny s přihlédnutím k současnému stavu výrobních sil. Je pravda, že některé současné způsoby výroby a konzumu musíme opustit kvůli jejich negativnímu dopadu na životní prostředí. Pokud životní styl zahrnuje rychlou módu, rychlé občerstvení a SUV, měli bychom jej revidovat. Avšak vzniknou nové pracovní příležitosti, technologie a produkty, které náš život obohatí.

Ve východní Evropě, zejména v České republice, mají pojmy jako socialismus a komunismus negativní konotace. Jsou lidé, kteří se snaží obnovit původní význam těchto pojmů. Myslíte si, že je to smysluplné, nebo bychom měli hledat alternativní terminologii?

Ano, vím o tom. Pocházím z Japonska, kde mají komunismus a socialismus odlišný význam. Když mluvím s některými lidmi z východní Evropy, i s Čechy, často kritizují mé používání pojmů socialismus a komunismus. Je to složitá situace. Lidé by měli najít něco, co je pro ně atraktivní a co je zároveň historicky a politicky podmíněno. Moje hlavní publikum je japonské.

Nicméně, když jsem přijel sem do Chorvatska sdílet své nápady s lidmi z různých částí světa, reakce byly spíše pozitivní. Chápu, že někteří lidé říkají „ne socialismu, ne komunismu, to je jako Stalin, je to autoritářské“ a podobně. Pokud takto uvažujete, respektuji to. Hlavní je, že musíme překonat kapitalismus, a poté můžeme postkapitalistickou společnost pojmenovat, jak chceme. Nejsem dogmatik a zůstávám otevřený novým nápadům.

V České republice máme historickou zkušenost z šedesátých let, zejména z roku 1968, kdy ruská armáda spolu s dalšími armádami Varšavské smlouvy zasáhla, aby potlačila pokus o „socialismus s lidskou tváří“. Jedním z tehdejších cílů bylo demokratizovat ekonomiku, aby lépe sloužila lidem. Myslíte si, že je to dnes stále aktuální?

Samozřejmě, demokratizace ekonomiky je velmi důležitá. Když mluvím o nutnosti více plánování, nemůžeme vše nechat trhu, konkurenci a cenovému mechanismu. V současné době se nacházíme ve velmi obtížné situaci kvůli klimatické krizi. A musíme investovat do toho, co je nezbytné, a vyvarovat se zbytečností. Potřebujeme tedy plánování, ale plánování je také termín, který lidem připomíná starý sovětský druh diktatury. Když říkám komunismus, socialismus a plánování, jde mi spíše o demokratizaci ekonomiky. Dnešní kapitalistická ekonomika také není demokratická. Opravdu bychom měli hledat novou vizi demokratizace ekonomiky a při tom bychom se neměli bát kritizovat kapitalismus.

Jak se díváte na demokratický ekosocialismus? Může být odpovědí na potřebné změny naší společnosti?

Věřím, že demokratický ekosocialismus je v souladu s mými názory. Chci zdůraznit, že tento směr

nebude usilovat o nekonečný růst, ale soustředí se na uspokojení základních lidských potřeb a ochranu životního prostředí. Nemusíme to nutně označovat jako „nerůstový komunismus“. Mohou existovat různá pojmenování a jsem otevřený návrhům. Klíčem je odklon od kapitalistického systému orientovaného na nekonečný růst. S nastolením socialismu bychom měli opustit tuto tendenci k expanzi, v zásadě se tedy jedná o nerůst.

Důležitým slovem při prosazování systémové revoluční změny je „demokratický“, což zdůrazňuje potřebu aktivní účasti veřejnosti. Alternativní ekonomické modely, jako je ekonomika nerůstu, vyžadují hlubokou institucionální transformaci. Hnutí mohou zapojit lidi a vyvíjet tlak na současné instituce, nemohou je však nahradit. Jak můžeme účinně realizovat tuto institucionální změnu?

To zní dost složitě. Mluvili jsme o demokratickém ekosocialismu v kontextu nerůstu. V současné době zde máme především hnutí. Určitě potřebujeme institucionalizovat naše požadavky. Ale myslím si, že samotné hnutí je stále příliš malé. Vzhledem k environmentální krizi a všudypřítomné povaze neoliberalismu, zejména po pandemii, si lidé uvědomují, že naše společnost dává přednost zisku před lidskými životy.

Myslím, že máme šanci. Zkušenost se Sovětským svazem nám na mnoho let zatemnila budoucnost. Ale po ekonomické krizi v roce 2008 přijímáme nové postkapitalistické myšlenky bez zátěže vzpomínek na sovětskou éru. Jak jsem již dříve zmínil, významný počet mladých lidí je bez váhání, pokud ne přímo s nadšením, připraven podpořit postkapitalistické ideologie, což znamená odchod od minulých sentimentů.

Často používáme HDP jako hlavní indikátor pro růst. Je to téměř kouzelné slovo, které v současné době dominuje všemu. Myslíte si, že existuje jiný způsob, jak hodnotit společenský pokrok?

Existuje například index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI) nebo skutečný ukazatel pokroku (Genuine Progress Indicator (GPI)). Jsou i další ukazatele, které skutečně zohledňují naše štěstí, vzdělání, rovnost, dopad na životní prostředí atd. Můžeme vytvořit další, ale nejsem ekonom, takže sám nic vytvořit nemohu. Je ale relativně snadné si představit vytvoření nových a

lepších indikátorů. Je to otázka politické volby. Pokud se vláda rozhodne klást větší důraz na jiné ukazatele než HDP, začneme žít v jiném světě. A v Japonsku to skutečně prosazují, protože Japonsko z hlediska HDP stagnuje více než 30 let, takže lidé jsou znepokojeni. Pokud se ale podíváte na vzdělání, bezpečnost, potraviny, kulturu, tyto věci jsou v Japonsku na hodně dobré úrovni. Tak proč nepoužívat tyto ukazatele a nepropagovat je mimo Japonsko? A dost lidí tento nápad docela přitahuje. Proč to nezkusit?

Na závěr bych se chtěl zaměřit na vaši práci. Jak jste objevil vztah mezi Marxem a ekologií?

Když jsem v Německu studoval Marxovy zápisky a jeho poznámky, zejména před a po napsání Kapitálu, zjistil jsem, že obsahují spoustu materiálu o přírodních vědách. Bylo mi divné, proč se Marx zabýval přírodními vědami k tomu, aby dokončil své dílo? Kapitál je přece o kapitalismu a kritické politické ekonomii. Domníval jsem se, že nemá nic společného s přírodními vědami. Když jsem si prohlížel tyto poznámky, uvědomil jsem si, že ho skutečně velmi zajímaly otázky ekologie, udržitelnosti a taky to, jak kapitalismus tyto věci skutečně podkopává. Uvědomil jsem si díky tomu, že Marxe velmi zajímaly také ekologické otázky. Tuto dimenzi jeho díla jsme během 20. století nebrali v úvahu. Spojením ekologického pohledu a socialismu můžeme mít demokratičtější a udržitelnější typ postkapitalismu. To je něco, co bychom měli nyní dělat, získáme tím více možností pro rozvoj a interakci s lidmi z nerůstového hnutí. Můžeme se od sebe navzájem učit, budovat větší hnutí a institucionalizovat naše požadavky pro budoucnost.

O čem bude vaše další kniha?

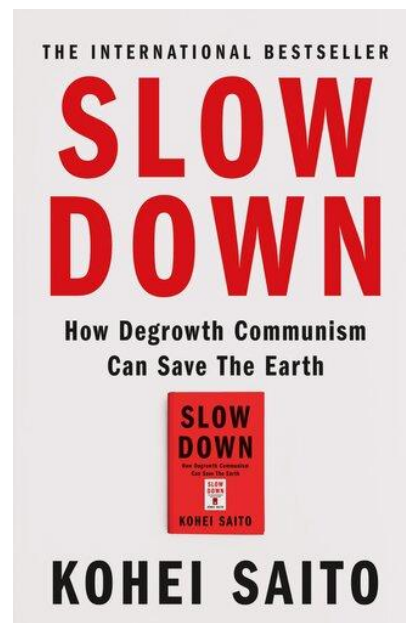
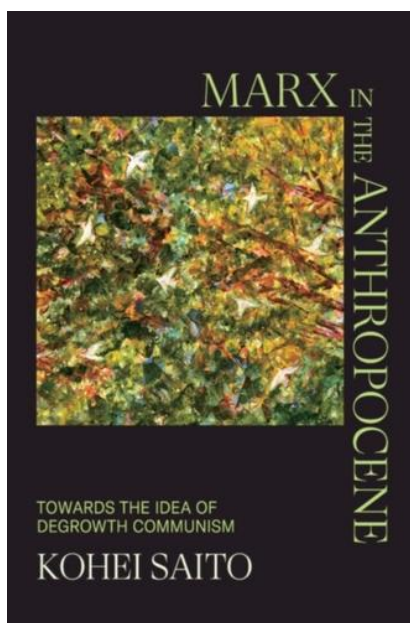
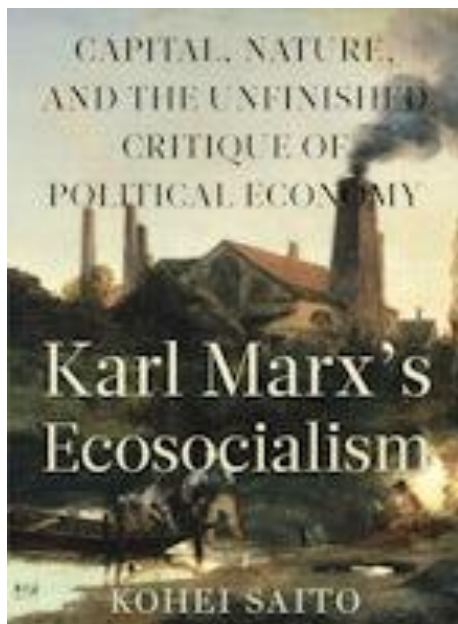
Přemýšlím o otázce plánování. Plánování je velmi důležité, nemůžeme vše nechat trhu. Jak tedy plánovat? Chceme se vyvarovat sovětského typu plánování, že? Potřebujeme demokratické plánování. To je něco, co bychom měli promyslet.

Máte na mysli přímé zapojení lidí do plánovacího procesu? Abychom nechali prostor pro lidskou iniciativu a abychom neopakovali negativní zkušenosti z minulosti.

Ano, přesně tak.

Děkuji za rozhovor a přeji at' se Vám daří ve Vaší práci a osobním životě

Knihy Kohei Saita

Klimatická spravedlnost a spravedlivá transformace

PETRA VALEŠ JELÍNKOVÁ

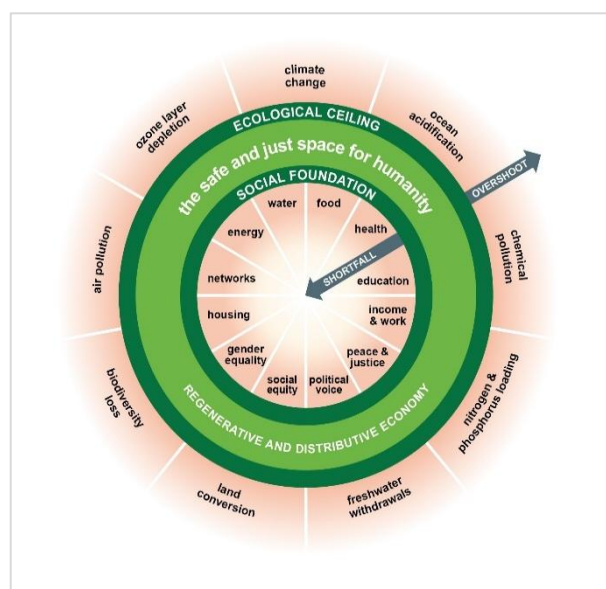
V příspěvku Petra Valeš Jelínková mluví o environmentálních politikách, o politikách na podporu sociální spravedlnosti a o tom, jak se vzájemně prolínají. Než začnu, je dobré si uvědomit, že tohle prolínání není výjimkou, ale pravidlem – týká se prakticky všeho: zdraví, migrace, územního rozvoje, potravin, chudoby. Je těžké najít oblast, kde by environmentální a sociální stránka nebyly propojené. Environmentální, zejména klimatická otázka je vždy zároveň sociálním tématem, a tomu musí odpovídat i politiky, kterými se ji snažíme řešit

Kobliha místo protikladu

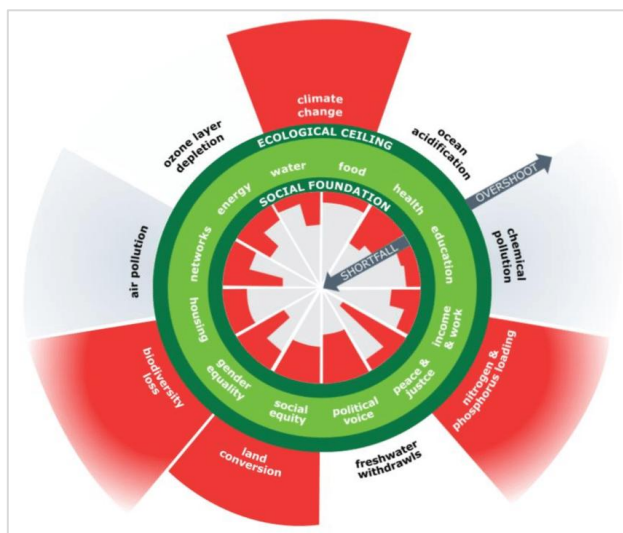
Často se mluví o tom, že ekologické politiky jdou proti sociálním. Když se ale podíváme třeba na Hnutí žlutých vest ve Francii, ukazuje se, že protesty nemusí směřovat proti opatřením jako takovým, ale proti tomu, že jsou vnímána jako nespravedlivá.

V tomhle prolínání sociálního a environmentálního mi přijde opravdu inspirativní ekonomie koblihy Kate Raworth. Jde o to dostat se do prostoru mezi dvěma kruhy: mezi vnitřním sociálním základem, tedy dostatkem zdrojů pro všechny – potravin, vody, energie, vzdělání, rovnosti, politického zastoupení, bydlení – a vnějším ekologickým stropem, tedy planetárními limity, které nesmíme přechrpat. Na obrázku je vidět, o kolik jsou dnes tyto limity už překročené a zároveň v kolika ohledech nemáme naplněný ani ten základ. Ekologická stránka přitom zdaleka neznamená jen klima – patří sem i znečištění, ztráta biodiverzity, degradace půdy, vyčerpání zdrojů pitné vody nebo

okyselování oceánů. Bavíme se tu o opravdu širokém záběru problémů.

Zdroj: Wikimedia Commons - Ekonomie koblihy

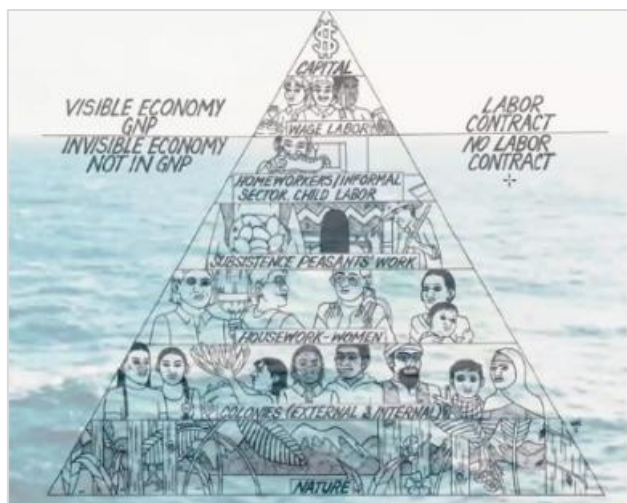

Zdroj: Wikimedia Commons – Planetární meze

Ráda bych ukázala ještě jeden model, který vychází z ekofeminismu a ekosocialismu: ledovcový model ekonomiky. Ukazuje, že když se na ekonomiku díváme jen optikou HDP, opomíjíme obrovskou část toho, co ji ve skutečnosti tvoří. Nad hladinou vidíme kapitál a placenou práci. Pod hladinou zůstává skrytá neplacená práce – například pečující práce v rodině –, samozásobitelství, dlouhodobě vyčerpávané kolonie, ať už vnější nebo vnitřní, a míra, do jaké je vykořisťovaná příroda. Čím hlouběji pod hladinou, tím hůř je to vidět. HDP nám měří jen tu špičku ledovce, která je vůči celku zanedbatelná. Kdybychom brali v potaz všechno, co je pod hladinou, dostali bychom se k úplně jiným metrikám toho, jak se vlastně rozvíjíme a kdo z čeho má jaký přínos.

Co je klimatická nespravedlnost

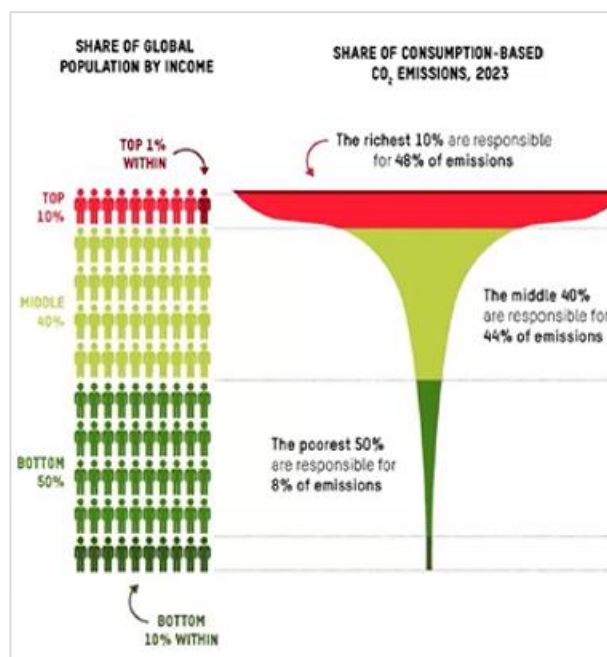
Klimatická nespravedlnost zní jako složitý koncept, ale dá se rozdělit na několik jednoduchých otázek: kdo klimatickou krizi způsobuje, kdo z ní profituje a kdo se s jejími následky vyrovnává snáz, nebo

Zdroj: Veronika Bennholdt-Thomsen & Maria Mies (1999)- Ledovcový model ekonomiky

obtížněji. Jak k tomu trefně poznamenal Evropský hospodářský a sociální výbor už v roce 2017: koncepce klimatické spravedlnosti považuje celosvětovou změnu klimatu za politickou a etickou, nikoli čistě ekologickou otázku – dopady nejvíc pociťují nejzranitelnější a nejchudší lidé, ačkoli za emise, které změnu klimatu podněcují, nesou nejmenší odpovědnost.

Když se podíváme na produkci emisí oxidu uhličitého podle příjmu, drtivou většinu produkuje horních deset procent lidí, především to nejvyšší jedno procento, zatímco nejchudších padesát procent lidí na Zemi je odpovědných jen za osm procent emisí.

Zdroj: Oxfam / Stockholm Environment Institute (SEI) - Globální uhlíková nerovnost

Tahle nespravedlnost se projevuje velmi viditelně v koloniálním rozměru – globální Sever proti globálnímu Jihu. Neplatí to ale jen geopoliticky: velké rozdíly jsou i uvnitř jednotlivých zemí globálního severu, ať už jde o třídní nespravedlnost, nebo rozdíly mezi městy a venkovem, kde nejde o to, že by města byla na tom nutně lépe, ale spíš o to, že čelí jiným výzvám a mají jiné výhody než venkov.

Velmi silně dopadá klimatická nespravedlnost na nejchudší skupiny obyvatel v každé dané zemi. Je taky výrazně genderovaná – podle odhadů OSN tvoří ženy sedmdesát procent z 1,3 miliardy lidí žijících v chudobě na světě. A vždycky nejhůř dopadá na skupiny, které jsou už tak nějak zranitelné: starší lidi, děti, lidi se zdravotním znevýhodněním nebo chronickou nemocí, lidi v migraci, lidi s nižším vzděláním, menšiny. U žen se navíc potkávají nerovnosti, které ve společnosti existují už předtím, s tím, že je klimatická a další environmentální krize ještě prohlubuje. Z toho všeho plyne, že klimatická

změna není zdaleka jen environmentální, natož čistě fyzikální otázka – je to sama o sobě extrémně sociální téma, a politiky, které na ni reagují, tomu musí odpovídat.

Dopady klimatické změny na zdraví jsou navíc neuvěřitelně silné napříč prakticky všemi oblastmi – nejde jen o horko a extrémní projevy počasí, ale i o související jevy jako nedostatek pitné vody, ztráta půdy, časté požáry a katastrofy, výskyt hmyzu a škůdců. Obecně vyšší dopady nesou zranitelnější skupiny, starší lidé, ženy, děti i pečující osoby. Patří sem kardiovaskulární choroby a vyšší riziko úmrtí v horku, dýchací obtíže, šíření infekcí přenášovaných vodou nebo hmyzem, zranění a úmrtí při extrémních událostech, podvýživa a gastrointestinální problémy i psychické dopady – stres, úzkosti a deprese, environmentální distres, zhoršení stávajících potíží a osamělosti. V mnoha oblastech se tyto dopady teprve začínají zkoumat.

Maladaptace a greenwashing

Zásadní je pro mě rozlišit, co jsou skutečně dobré klimatické politiky. Pokud nějaké opatření přesouvá problémy a rizika na jiná místa nebo do jiných sektorů, je v rozporu se sociálními nebo jinými environmentálními cíli, je neefektivní z hlediska nákladů a přínosů, vytváří závislost na jediné cestě a omezuje možnosti, nebo oslabuje motivaci některých aktérů – případně ve skutečnosti vůbec nepomáhá –, nejde o dobrou klimatickou politiku. Jde buď o takzvanou maladaptaci, nebo přímo o greenwashing.

Mezi typické příklady patří klimatizace jako hlavní řešení veder, betonové protipovodňové zábrany místo práce s krajinou, masivní odsolování mořské vody, intenzivní zavlažování v zemědělství místo agroekologie a zadržování vody v krajině, umělé zasněžování, přesun lidí z měst i vznik luxusních

klimatických enkláv. Některá taková opatření jsou mimo jiné zařazená i v Klimatické strategii České republiky.

Když se třeba navrhuje, že klimatizace má být řešením letních veder pro domácnosti, je to nejen asociální opatření, protože si ji ne každý může dovolit, ale i kontraproduktivní, protože ještě víc podporuje klimatickou krizi a vyčerpávání zdrojů. To neznamená, že bychom klimatizaci neměli vůbec používat, ale je potřeba hledat řešení, kde není jedinou odpovědí. Podobně když se proti riziku povodní staví betonové zábrany místo práce s krajinou: je to špatné řešení, které sice pokryje část následků, ale neřeší podstatu problému a není dlouhodobě udržitelné.

Rezilienční přístup ke klimatické adaptaci

Nestačí pokrývat jen ty nejakutnější šoky – mít generátor pro případ blackoutu nebo mlžítka a pítka, abychom v létě nezemřeli vedrem. Nestačí ani běžná adaptační opatření jako víc zeleně ve městech nebo zavlažovací systémy. Aby adaptace dávala skutečně smysl, musíme vytvářet transformaci a posilovat celkovou kapacitu společnosti odolávat krizím a šokům.

Sem patří skutečně systémová opatření: decentralizovaná obnovitelná energetika založená na sdílení a komunitním principu, práce s půdou tak, aby si udržela schopnost zadržovat vodu, proměna struktury měst, posilování místních vazeb – protože v jakékoli krizi, environmentální i jiné, vždycky potřebujeme komunitu a kontakty. To je naprosto zásadní věc, která se strašně opomíjí. Dosavadní opatření jsou naopak často hodně technokratická, kusá a nedokonalá, a spíš tak brání tomu, abychom byli schopní vidět takhle komplexnější, transformativní řešení.

Zdroj: Wikimedia Commons

Ekosocialismus v kultuře a umění

HANA POLANSKÁ-TUREČKOVÁ

V české, hlavně nezávislé a progresivní kultuře podle mě existuje něco jako implicitní ekosocialismus, téměř nikdy se však takto nepojmenovává. Nejsem na toto téma největší odbornice, ale mohu shrnout, co znám ze svého oboru a co se v tomto poli děje především v českém prostředí. Řada uměleckých a kulturních praxí zpochybňuje logiku růstu, soutěže a individualismu a zdůrazňuje ekologii, péči, solidaritu nebo veřejné statky. Problém vidím v tom, že se jejich systémový rozměr často nepojmenovává – ani v samotném umění, ani na uměleckých školách. Kladu si proto otázku, zda lze systém skutečně kritizovat, jestliže se vyhýbáme jeho pojmenování.

Za ekosocialistické zde nepovažuji každé umění s ekologickým tématem. Mám na mysli především takové přístupy, které propojují klimatickou krizi s kritikou kapitalistického růstu, sociálních nerovností, vlastnických vztahů a vykořisťování lidí i přírody. Právě toto propojení podle mě v českém kulturním prostředí často chybí.

Proč na umění a kultuře záleží

Proč vůbec mluvit o umění a kultuře? Protože umění je skvělý způsob, jak dostat věci do veřejného diskurzu jinou cestou než jen analytickou nebo politickou. Může formovat imaginaci a citlivost, přicházet s novým jazykem a novými narativy a skrze zkušenost ukazovat jiné možnosti. Politická změna totiž nezačíná jen v parlamentu.

Na druhou stranu může kultura fungovat také jako nástroj kulturní hegemonie – vytvářet mlčky přijímaný souhlas se systémem. Právě proto vzniká riziko, že umění nebude dostatečně subverzivní a nebude schopné zviditelňovat strukturální problémy současného světa. O kulturní hegemonii psal Antonio Gramsci. Mark Fisher později formuloval pojem kapitalistického realismu, tedy stav, kdy je pro nás obtížné představit si společenskou alternativu ke kapitalismu. I proto se dnes v umění tak často mluví o imaginaci: potřebujeme znovu rozvíjet schopnost představovat si jiné možnosti a přinášet je do veřejného prostoru.

Foto: UMPRUM / Kafkárna

Proč to umění nepojmenovává

To, co je ekosocialismus, už na dnešní debatě zaznělo, takže jen doplním, co je podle mě důležité pro oblast umění. V současných kulturních praxích se zdůrazňuje péče, solidarita, vzájemná závislost a veřejné statky. V zahraničí jsou tato témata už poměrně pevnou součástí performance studies, visual studies i kritické kurátorské praxe. U nás jsou přítomná také, ale velmi nerovnoměrně podle jednotlivých oborů.

Když jsem se několika lidí z oboru ptala, proč svou práci nepojmenovávají jako ekosocialistickou, odpověď bývala podobná: kdyby použili tento pojem přímo, mohli by být označeni za ideology nebo radikály a mohlo by jim to ztížit přístup ke školám, institucím nebo grantům. Jedna kolegyně mi například vyprávěla o divadelní hře věnované recyklaci oblečení. Kdyby ji ale představila přímo jako ekosocialistický projekt, měla obavu, že by ji školy nepřijaly. Sama jsem podobnou opatrnost zažila, když jsem s jednou organizací chtěla připravit debatu za účasti Levice a instituce se nakonec politického označení zalekla.

Roli hraje i historická zkušenost postkomunistických zemí. Slovo socialismus je pro řadu lidí spojeno s minulým režimem a umělci se obávají „rudého cejchu“. Proto se používá spíše jazyk udržitelnosti, odolnosti, zelené transformace nebo péče. Tomu říkám měkká udržitelnost: jazyk, který může otevírat důležitá témata, ale často se vyhýbá přímé kritice kapitalismu, vlastnictví a mocenských vztahů.

Neoliberální jazyk udržitelnosti

Tento neoliberální jazyk se sama snažím kritizovat. Chystám se psát o pojmu „excellence“ a myslím, že by stálo za to podrobit kritice také samotný jazyk udržitelnosti. Často v něm chybí otázka moci, práce a vlastnictví. Anotace představení, festivaly i grantové výzvy mohou ekologická témata depolitizovat a proměnit je v kulturní management. Instituce podporují ekologii, péči nebo wellbeing, pokud zůstávají v bezpečném, obecně přijatelném

rámci. Explicitní kritika ekonomického růstu, vlastnických vztahů nebo samotných institucí se přijímá podstatně obtížněji.

Sami umělci si tento rozpor stále více uvědomují. Do grantů se píše wellbeing, udržitelnost, péče a komunita, protože jsou to žádoucí pojmy. To ale ještě neznamená, že se mění pracovní podmínky, rozdělování prostředků nebo mocenské vztahy v kultuře. Můžeme vytvořit velké množství představení o klimatické krizi, ale otázkou zůstává, zda mají možnost kritizovat i systém a instituce, které tuto krizi spoluvytvářejí a současně umění financují.

České prostředí

Ekologická témata jsou dnes v českém umění přítomná na uměleckých školách, festivalech i v kulturních institucích. Často se ale řeší především jejich materiální a provozní rovina: uhlíková stopa, recyklace, úspora energie nebo udržitelnější scénografie. Otázky sociální nerovnosti, práce, vlastnictví a ekonomického systému se objevují méně často a mnohdy zůstávají zaobalené v obecnějším jazyce udržitelnosti, odolnosti nebo péče.

Situace ovšem není ve všech uměleckých oborech stejná. Nejexplicitněji se podle mě kritika kapitalismu, klimatické nespravedlnosti a institucionální moci rozvíjí ve výtvarném umění a v prostředí navázaném na kurátorskou a kritickou teorii. Výtvarná scéna má v tomto směru propracovanější teoretické zázemí a častěji pracuje s marxismem, ekofeminismem, postkoloniálním myšlením, nerůstem nebo s pojmy antropocénu a kapitalocénu. Důležitou roli zde hraje například tranzit.cz a prostor tranzitdisplay, který dlouhodobě propojuje současné umění, kritickou teorii, vzdělávání a aktivismus. Nejde přitom jen o výstavy a veřejné programy. Tranzit vydává také množství knih, překladů a dalších publikací, které do českého prostředí přinášejí radikálnější politické, feministické, marxistické, environmentální a postkoloniální myšlení. Vytváří tak nejen prostor pro umění, ale také jazyk a teoretické nástroje, jimiž lze sociální a ekologickou krizi přesněji pojmenovat.

Významná je rovněž iniciativa Nerůst, která explicitně propojuje ekologickou krizi s kritikou ekonomického růstu, sociálních nerovností a současného způsobu výroby a spotřeby. Právě nerůstové prostředí podle mě představuje jeden z prostorů, kde se ekologická a sociální otázka nejvíce přibližuje tomu, co bychom mohli označit za ekosocialistické myšlení. Nejde zde jen o individuální změnu životního stylu, ale o proměnu institucí, ekonomiky, práce a způsobu rozdělování zdrojů.

Další důležitou platformou je bienále Ve věci umění, které otevírá otázky kapitalismu, péče, institucí, klimatické krize a nerovného rozdělení

moci. Na Univerzitě Karlově se v některých kriticky zaměřených programech pracuje s pojmy antropocénu nebo kapitalocénu a studenti skrze ně zkoumají sociální i klimatickou nespravedlnost. Socialistická solidarita vydává podcast Marx & Chill, kde lze najít řadu epizod věnovaných environmentálním a klimatickým tématům.

Zdroj: Vizuál podcastu Marx & Chill

Mezi umělkyně, kurátorky a kulturní aktérky, které se z různých stran věnují institucím, péči, zranitelnosti, technologiím, krajině nebo kritice kapitalismu, patří například Eva Kotátková, Tereza Stejskalová, Markéta Magidová nebo Lucie Tomsa. Ne všechny by svou práci označily za ekosocialistickou, ale ve výtvarném umění a kritické teorii je explicitní antikapitalistické a ekologicky orientované myšlení rozhodně přítomné. Mnohem méně se však přenáší do dalších uměleckých oborů a do způsobu, jakým samotné kulturní instituce organizují práci, financování a rozhodování.

Tanec, tělo a extraktivismus

Sama se pohybuji hlavně v prostředí tance a pohybového divadla, kde se podobné otázky často propojují s tělem. Tematizuje se vyčerpání, péče, odpor vůči produktivitě a extraktivismus – ten se netýká jen vytěžování krajiny, přírodních zdrojů nebo kolonií, ale také lidských těl. Do umění proto vstupují praktiky zpomalení, kolektivní práce a somatiky, tedy citlivějšího vnímání těla a jeho vztahu k okolí.

Takové praxe mohou narušovat tlak na výkon a produktivitu. Samy o sobě ale ještě nemusejí být politickou kritikou. Mohou se stát také individuální technikou zvládání vyčerpání, která člověku umožní dál fungovat v podmínkách, jež toto vyčerpání produkují. Právě zde se podle mě ukazuje rozdíl mezi péčí jako formou odporu a péčí jako

nástrojem adaptace na neoliberalismus.

V tanci a performanci se politická nebo ekologická pozice někdy projevuje především na úrovni životního stylu a estetiky – omezením spotřeby, second-handovým oblečením, odmítáním některých konzumních návyků nebo důrazem na přirozenost. To může být smysluplné, ale pokud se tento postoj nepojí s analýzou moci, práce a ekonomického systému, zůstává snadno na individuální rovině.

Část uměleckého výzkumu dnes probíhá v přírodním prostředí a pracuje s krajinou, tělesností a citlivostí vůči okolí. Takové umění může proměňovat zkušenost diváků a otevírat jiný způsob vnímání. Problémem není, že nemá bezprostředně měřitelný politický dopad. Otázkou spíše je, zda proměna citlivosti zůstává izolovanou estetickou zkušeností, nebo se dokáže propojit s kolektivním jednáním, institucemi a konkrétní kritikou mocenských vztahů. Jinak hrozí, že se i kritické umění promění v bezpečnou formu úniku.

Zahraničí

Při setkávání s umělci a kolegy z Berlína nebo s podobně zaměřenými zahraničními platformami vidím, že v některých západoevropských kulturních prostředích je levicové a antikapitalistické myšlení podstatně vědomější. O kritice kapitalismu se tam často mluví otevřeněji, zatímco u nás zůstává tento jazyk na vysokých školách i v uměleckém provozu stále zatížený obavou z ideologičnosti.

Mnohem častěji se tam pracuje také s pojmem climate justice, klimatická spravedlnost. Nejde jen o ochranu přírody nebo o individuální rozhodnutí třídit odpad a nejíst maso. Jde o moc, nerovnost, historickou odpovědnost a o to, kdo nese následky klimatické krize a kdo z ekonomického systému profituje.

Jedním z příkladů, kde se podobné myšlenky dostávají do kurátorské práce, performancí, architektury a komunitního umění, je Documenta. V jejích novějších edicích se výrazněji objevují kolektivní způsoby práce, kritika západních institucí, sdílení zdrojů a hledání alternativ k soutěživému modelu uměleckého provozu. Neznamená to, že by celá Documenta byla jednotně ekosocialistická, ale ukazuje, že ekologická, sociální a institucionální kritika se může stát součástí samotného způsobu, jakým je velká kulturní událost koncipována.

Kulturní neoliberalismus

Vrátím se ale zpátky do Česka. Umělci jsou podle mě paradigmatictí prekarizovaní pracující: kritizují systém, ale sami fungují uvnitř jeho struktur a často jsou jeho nejlepší ukázkou. Jsou závislí na krátkodobých grantech, musí být extrémně flexibilní, neustále připravovat nové projekty a často vykořisťují sami sebe. Operují se slovy jako

kreativita, udržitelnost, péče a wellbeing, ale podmínky jejich vlastní práce jsou s těmito hodnotami často v přímém rozporu.

Vzniká tak napětí mezi progresivním obsahem umění a neoliberálním způsobem jeho produkce. O tomto rozporu přesvědčivě píše například Bojana Kunst nebo André Lepecki v oblasti performance a dance studies. Kritická témata sama o sobě nestačí, pokud kulturní provoz dál stojí na soutěži, přetíženi, neplacené práci a permanentní nejistotě.

Artwashing a greenwashing

Umění je snadno zneužitelné také jako prostředek legitimizace kapitálu. Soukromé instituce mohou pořádat ekologicky nebo sociálně zaměřené výstavy a podporovat performance na kritická témata, zatímco původ jejich finančních zdrojů může souviset s podnikáním, které má vysoké sociální nebo environmentální náklady. V takovém případě se mluví o artwashingu nebo greenwashingu: kultura pomáhá vytvářet obraz společenské odpovědnosti, aniž by se změnily podmínky, z nichž daný majetek vznikl.

V českém prostředí se tato debata vedla například kolem původu kapitálu soukromých kulturních institucí včetně Kunsthalle Praha. Nejde přitom jen o morální odsouzení jednotlivých mecenášů. Podstatnější je strukturální otázka, proč je veřejně prospěšná kultura stále více odkázána na soukromý kapitál a jaké druhy kritiky jsou potom pro instituce přijatelné.

Pro umělce z toho plyne obtížná otázka, zda s takovými institucemi spolupracovat, nebo je bojkotovat. Umělci často nemají dostatek práce ani prostředků, takže spolupráci přijmou s argumentem, že alespoň otevřou důležité téma. Současně však pracují za peníze těch, jejichž ekonomické aktivity mohou být součástí problému, který jejich dílo kritizuje. Je to živá debata o kulturní legitimitě, závislosti a možnostech skutečně autonomní kritiky.

Co dělat?

Možná dnes v Česku nevzniká mnoho umění, které by se samo otevřeně označovalo za ekosocialistické. Existují však kulturní praktiky, jež zpochybňují logiku růstu, soutěže a individualismu a otevírají prostor pro jinou společenskou imaginaci. Ve výtvarném umění, kritické teorii a v prostředí kolem nerůstu jsou tyto otázky už poměrně explicitní. V tanci, divadle a širším kulturním provozu se však podle mě stále příliš často zastavujeme u obecného jazyka péče, citlivosti a udržitelnosti.

Líbí se mi formulace, že současné ekologické umění by se mělo stále méně ptát jen „jak zachránit planetu“ a stále více „jaký ekonomický a společenský systém klimatickou krizi produkuje“.

Doplnila bych ještě další otázku: jak se tento systém reprodukuje přímo uvnitř kulturních institucí a v podmínkách práce umělců?

Nejde o to, aby každé dílo obsahovalo politické heslo nebo aby se všichni umělci označili za

ekosocialisty. Jde o to, aby ekologická citlivost ne-zůstala oddělená od otázky moci, práce, vlastnictví a sociální spravedlnosti. Právě tehdy může umění znovu plnit svou subverzivní a avantgardní roli – nejen zobrazovat krizi, ale pomáhat nám představit si a vytvářet jiný způsob společného života.

Foto: N. Zajačiková / MLOKI

Foto: V. Brtnický / MLOKI

Zprávy ze světa ekosocialismu neboli Jeden cíl, různá řešení

Levicová a ekosocialistická scéna ve světě je různorodá. Spojují se v ní lidé a hnutí s odlišnými představami o podobě ekologické transformace, od role trhu a plánování přes vztah k růstu až po to, kdo má být jejím nositelem. Přinášíme tři zprávy z mezinárodního dění: stanovisko amerického geografa Matta Hubera přednesené na konferenci Ecosocialism 2023 v Londýně, reportáž z letošního setkání ekosocialistů v Bruselu a informaci o chystané ekosocialistické konferenci v Austrálii. Tato setkání ukazují šíři názorů v současném ekosocialistickém hnutí.

Pět tezí o nerůstu a ekosocialismu

Americký geograf a člen Democratic Socialists of America Matt Huber na konferenci Ecosocialism 2023 v Londýně představil pět tezí kritizujících spojování ekosocialismu s degrowth.

1. *Klíčem k řešení ekologické krize je třídní moc nad výrobou.* Podle Hubera jde především o problém moci: kapitál rozhoduje o vztahu společnosti k přírodě a bude ji ničit ve prospěch zisku, dokud proti němu nebude stát srovnatelná protisíla schopná ovládnout produkci.
2. *Nerůstové hnutí tuto moc nemá.* Jeho program sdílí jen úzká vzdělaná vrstva, odhadem asi dvě procenta obyvatel USA, téměř výhradně lidé s doktorátem nebo na cestě k němu.
3. *Problémem kapitalismu není růst sám o sobě, ale kdo kontroluje zdroje a investice.* I zastánci degrowth chtějí omezit například zbrojní průmysl a rozšířit čistou energetiku nebo bydlení. Podle Hubera jde ve skutečnosti o plánování, nikoli o

nerůst. Jakmile společnost získá kontrolu nad výrobou, může se svobodně rozhodnout i pro růst, takže trvat na nálepce „nerůst“ ztrácí smysl.

4. *Demokratická kontrola výroby nemusí vést k plošnému snížení produkce.* Osm set milionů lidí nemá přístup k elektřině, přechod na obnovitelné zdroje bude vyžadovat průmyslový rozmach, ne prostou náhradu, a rostoucí světová populace si podle Hubera vyžádá spíš víc výroby, ne méně.

5. *Jedinou silou schopnou narušit moc kapitálu je dělnická třída.* Ne úzká profesní vrstva příznivců nerůstu, což dokládá Huber stávkou učitelů v Západní Virginii, která za dva týdny vynutila splnění požadavků, i odborovou silou UAW, jež si při vyjednávání o elektromobilitě vymohla zastoupení v nových provozech.

Huber přitom přiznává společnou půdu: obě strany chtějí demokratickou kontrolu nad ekonomikou, která by namísto zisku produkovala užité hodnoty a orientovala se na lidské potřeby a ekologickou udržitelnost. Otázkou však podle něj zůstává, jak takovou proměnu skutečně prosadit. Svůj projev uzavírá tvrzením, že nerůstové hnutí nemá sociální základnu potřebnou k vybudování takové moci a že času na změnu strategie ubývá.

Zdroj: Matt Huber, „Five Theses on Degrowth and Ecosocialism“, proslov na konferenci Ecosocialism 2023, Londýn, prosinec 2023. Celý text na medium.com/@Matthuber78.

Mnoho front, jeden boj: zpráva ze 7. ekosocialistického setkání

V květnu 2026 se na bruselské Université libre sešlo přes 250 účastníků ze čtyřiceti zemí na 7. mezinárodním ekosocialistickém setkání. Tato setkání se konají již od roku 2014. Nizozemský aktivista William van den Heuvel ve své zprávě popisuje, jak tři dny diskusí o odborovém hnutí, péči, dluhu, umělé inteligenci, Ukrajině i Palestině spojoval

jediný jmenovatel: všechny tyto fronty vyvěrají ze stejné krize a lze je zvrátit jen společně.

Úvodní debata o geopolitice pojmenovala pochmurné pozadí setkání: evropský Green Deal se systematicky vyprazdňuje a je ponechán kapitálu, pracujícím nabízí málo. Přesně do této mezery vstupuje krajní pravice, která environmentální politiku rámuje jako útok na obyčejné lidi. Odborové hnutí proto hraje ústřední roli. Baskická konfederace ELA prosazuje emisní a energetické závazky přímo v kolektivním vyjednávání a zajištění pracujícím ze zrušených znečišťujících provozů jinou práci nebo rekvalifikaci. Napříč diskusemi zaznívalo, že protiklad mezi prací a životním prostředím, na němž tak obratně staví krajní pravice, není přírodní zákon, ale politická volba.

Druhým ústředním tématem byl vztah nerůstu a ekosocialismu. Ještě před deseti lety by se tyto pojmy stavěly proti sobě jako alternativy. Dnes je nerůst stále víc chápán jako součást socialistického programu. Daniel Tanuro, spoluautor Ekosocialistického manifestu Čtvrté internacionály, to zdůvodnil tím, že z devíti planetárních mezí jsme už sedm překročili, snížení spotřeby proto není otázkou volby, ale toho, zda proběhne plánovaně, nebo v podobě katastrofické kolize. Nerůst v tomto pojetí neznamena chudobu, ale odstranění zbytečné výroby a návrat k tomu, na čem záleží, na času, péči a komunitě. Feministické hlasy k tomu dodaly, že bez přerozdělení se pečující práce jen přesouvá na ženy.

Nejkonkrétněji se propojenost bojů projevila v Latinské Americe. Michael Löwy označil domorodá rolnická hnutí za předvoj ekologického boje. Z Brazílie zazněla konkrétní výhra: po měsíční okupaci terminálu firmy Cargill a akcích během klimatického summitu COP30 přiměla domorodá mobilizace vládu zrušit privatizaci tří amazonských řek.

Ukrajínští ekosocialisté z hnutí Sotsialnyi Rukh popsali ekologickou devastaci způsobenou Putinovou invazí a vyzvali k solidaritě zdola; s dalšími řečníky je spojovalo odmítnutí campismu, nekritického přimykání k protivníkům Západu.

Löwy pro současnou krajní pravici navrhl termín fosilní fašismus, které už otevřeně nepopírá klimatickou změnu, ale obrací se proti klimatické politice jako spojenec fosilního průmyslu. V Bruselu se také představila Global Ecosocialist Network, celosvětová platforma pro výměnu názorů a zkušeností. Další setkání bude příští rok v Kolumbii.

Zdroj: William van den Heuvel, „Vele fronten, één strijd: het beeld van de 7e Internationale Ecosocialistische Ontmoetingen“, Grenzeloos, 3. července 2026; anglicky zde: [International Viewpoint](#), „Many Fronts, One Struggle: A Report on the 7th International Ecosocialist Encounters“, 7. července 2026.

Ecosocialism 2026: Odpor, dekolonizace, osvobození

Ve dnech 11. až 13. září 2026 se v Brisbane koná konference Ecosocialism, dosud pořádaná jinde v Austrálii. Pořádá ji list Green Left, Socialistická aliance, časopis Links International Journal of Socialist Renewal a nakladatelství Resistance Books.

Program otevírá panel o odporu proti Trumpovu „novému kolonialismu“ s brazilskou ekonomkou Sabrinou Fernandesovou a indickým aktivistou N Sai Balajim. Následují desítky paralelních panelů: o suverenitě a solidaritě, o vzestupu krajní pravice od Mórdiho přes Trumpa po australskou Hansonovou, o zadlužení a ecosocialismu v zemích globálního Jihu, o odporu proti vojenskému paktu AUKUS jako projevu australského imperialismu v Pacifiku, i o revoltách generace Z v regionu. Sobotní program uzavírá panel „Ecosocialistické perspektivy“ s Ianem Angusem, editorem Climate & Capitalism, a Sabrinou Fernandesovou, nedělní pak kulatý stůl „Cesta vpřed“, který má diskuse celé konference shrnout.

Prostor dostávají i témata mimo klima: palestinská otázka a boj proti „sionistickému monstru“, nezávislost Západní Sahary jako poslední africké kolonie, práva trans lidí, umění jako nástroj společenské změny nebo odpor proti „manosféře“ v boji za osvobození žen. Slovo má i domorodá Austrálie, mimo jiné Auntie Sue Coleman-Haseldineová, předsedkyně Australské aliance za svět bez

jaderných zbraní.

Mezi zahraničními hosty jsou dále Brazilka Mariana Riscaliová z Hnutí socialistické levice uvnitř strany PSOL, aktivisté ze Singapuru, Malajsie, Pákistánu a Filipín i historička kubánské revoluce Helen Yaffeová.

Zdroj: ecosocialism.org.au/agenda, Green Left (2026).

Levice a Budoucnost hledaly společnou řeč o ecosocialismu

PŘÍPRAVNÁ EKOSOCIALISTICKÁ PRACOVNÍ SKUPINA V LEVICI

Na dvacet lidí z Levice a Budoucnosti se 20. května 2025 sešlo na online debatě o demokratickém ecosocialismu. Setkání, které moderoval Antonín Hořčica, mělo pět vstupních příspěvků a následovala dvouhodinová diskuse. Zde uvádíme jen krátká shrnutí, protože všechny příspěvky jsou v tomto čísle rozpracované do samostatných textů.

Úvodní příspěvky

Zdeněk Beil otevřel debatu popisem výchozí situace, kde koncentrace bohatství ovlivňuje politiku i média, evropský Green Deal naráží na korporátní lobbying a jeho sociální nástroje mají spíš kompenzační než transformační charakter, v Česku pak koalice ANO, SPD a Motoristů prosazuje antiekologický kurz s pomocí rétoriky „zeleného šílenství“. Patrik Vágner k tomu s odkazem na Garyho Snydera a Marxovu kritiku odcizení dodal, že klimatická a sociální krize nejsou oddělené, ale jsou projevem stejného odcizení člověka od

přírody i od druhých lidí.

Antonín Hořčica poté představil pět přístupů levice k ekologické otázce, produktivistický, reformní (navazující na zelený růst), nerůstový či postrůstový, marxistický a stačilovsko-populistický, a zdůvodnil, proč pro Levici navrhuje orientaci na demokratický nerůstový ecosocialismus, navazující na demokratický socialismus Pražského jara a na propojení Marxe s ekologií u Kohei Saita. Představil i politický kompas mapující jednotlivé přístupy, který se stal jedním z podnětů k diskusi o metodice a přesnějším vymezení pojmů.

Za Budoucnost navázala Petra Jelínková příspěvkem o klimatické spravedlnosti. Použila rámec ekonomie koblihy Kate Raworth a ukázala, že zatímco ekologické limity jsou už na řadě os překročené, základní sociální potřeby zůstávají nenaplněné. Upozornila na nerovnoměrné rozdělení emisí mezi bohatými a chudými i na to, že klimatická krize nejtvrději dopadá na už zranitelné skupiny. Kriticky se vyjádřila ke greenwashingu a k takzvané maladaptaci. Jako alternativu představila resilienční přístup postavený na komunitní energetice a práci s krajinou.

Hana Polanská-Turečková se věnovala kulturním a uměleckým aspektům ekosocialismu. Popsala, že v české nezávislé kultuře existuje ekosocialismus fakticky, ale zřídka pod tímto jménem. Umělci píšou o klimatu, péči a kritice růstu, ale kvůli obavě ze ztráty grantů se vyhýbají explicitně levicovému jazyku. Upozornila na fenomén artwashingu, kdy ekologicky prezentované projekty financuje kapitál z problematických zdrojů, a jako příklad zmínila Kunsthalle Praha. Závěrem uvedla, že zpochybnění logiky růstu, soutěže a individualismu uvolňuje prostor pro jinou společenskou imaginaci.

Co ukázala diskuse

Následná dvouhodinová diskuse ukázala, že shoda na základních tezích ještě neznamená shodu na tom, jak dál. Opakovaně se vracela otázka terminologie: nejasnost pojmu „nerůst“ a že pojmy „udržitelnost“ nebo „socialismus“ jsou podle části diskutujících buď vyprázdněné, nebo historicky zatížené, a padl návrh vést spor o jejich obsah místo toho, aby se jim levice vyhýbala. Zazněly i pochybnosti, zda za klimatickou krizí skutečně stojí primárně ekonomický růst. Padlo také varování

před paternalistickým přístupem k lidem, kteří klimatickou politiku odmítají – místo předpokladu, že jde jen o ekonomický odpor, zaznělo doporučení brát jejich argumenty vážně a vést spor o to, co je skutečně veřejným zájmem, ne jednostrannou osvětu.

Druhá linie diskuse se týkala komunikace tématu směrem ven. Část účastníků zdůraznila, že je potřeba téma spojovat s konkrétními životními podmínkami, účty za energie, bydlením, prací, péčí, ne s obecnými apely na klima. Padly i konkrétní návrhy: pořádat veřejné debaty mimo úzký okruh přesvědčených, tisknout letáky a materiály, je třeba říkat jasně, že náklady transformace mají nést firmy a nejbohatší, ne pracující. Zároveň zaznělo doporučení soustředit se spíš na lidi, kteří ke klimatické politice skeptičtí nejsou, než energii vynakládat na přesvědčování těch nejděkovatějších.

Diskutovalo se také o praktické spolupráci – od společné petice proti úniku kapitálu, kterou by mohly Levice a Budoucnost šířit společně, přes zakládání družstev až po propojení ekologické agendy s dalšími tématy, a zmíněna byla i palestinská otázka. Obecně zazněla podpora akční spolupráce při sbližování obou stran.

Co dál

Debate nedospěla k jednoznačnému závěru, ale potvrdila, že o tématu je mezi Levicí a Budoucností zájem pokračovat. Antonín Hořčica na závěr vyzval k zapojení do nově vznikající ekosocialistické pracovní skupiny v Levici a avizoval zpracování zápisu debaty i publikaci v Levicovinách, případně přípravu samostatného tematického čísla – to nyní držíte v rukou.

Ekosocialistická knihovna

Demokratický nerůstový ekosocialismus nevzniká na zelené louce. Navazuje na dlouhou tradici ekologického marxismu, nerůstové a postrůstové ekonomie i domácího kritického myšlení o růstu, vlastnictví a spravedlnosti. Následující výběr není úplným seznamem, ale rozcestníkem: knihami, které utvářejí to, jak dnes o ekosocialismu přemýšlíme, od klasických prací o Marxově ekologii přes současné manifesty nerůstu až po český kontext a odkaz demokratického

socialismu. U každého titulu uvádíme, zda je dostupný česky, nebo zatím jen v angličtině.

Ekosocialismus a ekologický marxismus

- John Bellamy Foster, *Marx's Ecology* (2000), anglicky
- Michael Löwy, *Ecosocialism: A Radical Alternative to Capitalist Catastrophe* (2015), anglicky
- Ian Angus, *Facing the Anthropocene* (2016), anglicky
- Kohei Saito, *Karl Marx's Ecosocialism* (2017), anglicky
- Kohei Saito, *Marx in the Anthropocene* (2022), anglicky
- Kohei Saito, *Slow Down: The Degrowth Manifesto* (2024), anglicky
- Rosa Luxemburgová, *Reforma, nebo revoluce? Vybrané spisy* (2025), česky

Nerůst, postrůst a alternativní ekonomie

- Jason Hickel, *Less Is More: How Degrowth Will Save the World* (2020), anglicky
- Giorgos Kallis, *Degrowth* (2018), anglicky
- Kate Raworth, *Ekonomie koblihy: Sedm způsobů ekonomického myšlení pro 21. století* (2020), česky
- Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century* (2014), anglicky

Český kontext a odkaz demokratického socialismu

- Michael Hauser, *Manifest socialistického hnutí* (2021), česky
- Naďa Johanisová, *Ekologická ekonomie: vybrané kapitoly* (2014), česky
- Eva Fraňková, *Lokální ekonomiky v souvislostech* (2015), česky
- Re-set, *Nová dohoda: program sociálně-ekologické transformace pro ČR* (2022), česky
- Ota Šik, *Ekonomické reformy a demokratizace* (1987), česky
- Zdeněk Mlynář, *Mráz přichází z Kremlu* (1990), česky

Ekosocialismus ve světě a v ČR

Ekosocialismus není jen teorie z knih, ale živé mezinárodní hnutí s vlastními sítěmi, konferencemi, časopisy i výzkumnými projekty. Následující přehled je rozcestníkem k nejdůležitějším ekosocialistickým a nerůstovým aktérům a akcím doma i ve světě. U každého uvádíme odkaz, kde se dozvíte víc.

Organizace, sítě a časopisy ve světě

- Global Ecosocialist Network, mezinárodní síť ekosocialistů, mezi iniciátory J. B. Foster, I. Angus, M. Löwy, globalecosocialistnetwork.net

- Network of Ecosocialist Encounters, mezinárodní síť ekosocialistických setkání scházející se od roku 2014. alterecosoc.org
- Monthly Review, americký marxistický měsíčník, zabývá se ekologickým marxismem. monthlyreview.org
- Climate & Capitalism, ekosocialistický web Iana Anguse, climateandcapitalism.com
- Emanzipation, německojazyčný časopis pro ekosocialistickou strategii, spojující ekosocialistické, feministické a antirasistické perspektivy. emanzipation.org
- International Degrowth Network, mezinárodní síť nerůstového hnutí, degrowth.info
- Fridays for Future, celosvětové klimatické hnutí mladých za radikální klimatickou akci. fridaysforfuture.org

Postrůstové projekty a iniciativy na úrovni EU

- REAL – A Post-Growth Deal, největší výzkumný projekt o postrůstu (cca 10 mil. €, 2023–2029), vedený G. Kallisem a J. Hickelem (ICTA-UAB Barcelona) a J. Steinbergerovou (UNIL Lausanne). realpostgrowth.eu
- MAPS – Models, Assessment, and Policies for Sustainability, projekt Horizon Europe (2025–2028, Univerzita Barcelona, D. O'Neill), postrůstové scénáře a modely, mapsresearch.eu
- Beyond Growth, mezistranická konference v Evropském parlamentu (naposledy 15.–17. května 2023, dvacet europoslanců z pěti frakcí, včetně The LEFT, přes 5000 účastníků) o překonání HDP jako hlavního cíle a přechodu k postrůstové EU. beyond-growth-2023.eu

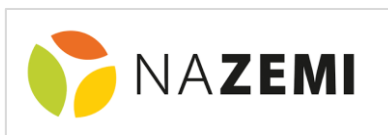
Mezinárodní konference

- Ekosocialistická setkání (Network of Ecosocialist Encounters), od 2014 sedm konferencí, naposledy sedmá 15.–17. května 2026 v Bruselu.
- Ecosocialism (Green Left, Socialist Alliance), každoroční ekosocialistická konference, letos v Austrálii; 2025 v Melbourne, 2026 v Brisbane (11.–13. září). ecosocialism.org.au
- Mezinárodní nerůstová konference: Záhřeb 2023 (s hlavní přednáškou Kohei Saita), Pontevedra 2024, Oslo 2025 (přes 1200 účastníků); další je plánována na 2027. degrowth.info

Organizace a akce v Česku

- Re-set: platforma pro sociálně-ekologickou transformaci, klíčová česká organizace pro sociálně-ekologickou transformaci a klimatickou spravedlnost. re-set.cz
- NaZemi, brněnská organizace, jejíž Nerůstový tým rozjel v ČR diskusi o nerůstu a koordinuje Českou nerůstovou pracovní skupinu. nazemi.cz
- Nerůst, informační web o nerůstu provozovaný NaZemi (texty, dílny, Nerůstová akademie). nerust.cz
- Polykrize a socialismus, konference Socialistického kruhu (SOK) ve spolupráci s Nadací Rosy Luxemburgové; 7. 11. 2026 v Praze (Display, Dittrichova 9), zaměřená na socio-ekologickou krizi, násilí v globálním řádu a existenciální krizi.

Pozvánka na ustavující setkání ekosocialistické pracovní skupiny

Toto zvláštní číslo Levicovin otevřelo řadu témat, od teoretického ukotvení demokratického ekosocialismu přes klimatickou spravedlnost až po jeho stopy v kultuře a umění. Nechceme, aby u toho zůstalo. Zveme vás na online setkání zájemkyň a zájemců o demokratickou ne/postrůstovou ekosocialistickou perspektivu v duchu tohoto čísla, otevřené nejen členkám a členům Levice, ale všem, koho zde popsaná témata oslovila.

Kdy: pondělí 21. 9. 2026 od 19:00

Kde: online přes Zoom, odkaz obdržíte po přihlášení

Co se bude dít:

- formální ustavení pracovní skupiny pro ekosocialismus
- návrh jejího obsahu, priorit a témat, kterým se bude věnovat
- plán práce a konkrétních kroků na další období
- prostor pro vaše vlastní náměty a otázky

Ať už vás k tomuto zvláštnímu číslu věnovanému ekosocialismu přivedl zájem o teorii, o praktickou politiku, nebo jste ho jen dočetli s pocitem, že vám je téma blízké, váš hlas nás zajímá.

Chcete se zapojit? Vyplňte přihlašovací formulář [odkaz zde](#) a my vám pošleme odkaz na připojení i další informace.

Přípravná ekosocialistická pracovní skupina v Levici

Přihláška do Levice

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Emailová adresa:

Telefonní číslo:

Obec, ve které se vyskytujete:

Jak se chcete zapojit:

- ☐ členství
- ☐ sympatizantství
- ☐ jakkoliv

Vyplněný formulář (**tuto stranu**) lze buďto kvalitně vyfotit/oskenovat a poslat mailem na info@jsmelevice.cz nebo poslat poštou na adresu

Strana Levice
Žirovnická 3133/6
Praha 10 – Záběhlice
106 00

Další možností je navštívit webové stránky níže, odkaz na něj je v článku v jeho poslední části, zde formulář vyplnit a odeslat zde: <https://jsmelevice.cz/pridej-se/>